

1984/85:114

Onsdagen den 10 april em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

20 § Föredrogs

näringsutskottets betänkanden

1984/85:18 om aluminiumförsörjningen och

1984/85:20 om mineralpolitik (prop. 1984/85:100 delvis).

Anf. 135 TREDJE VICE TALMANNEN:

Näringsutskottets betänkanden 18 och 20 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså näringsutskottets betänkande 18 om aluminiumförsörjningen.

Aluminiumförsörjningen

Anf. 136 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande 18 är föranlett av en vpk-motion, där man vänder sig till riksdagen med en begäran om förslag till handlingsprogram på aluminiumområdet, med syfte att trygga en nationell försörjning oberoende av multinationella intressen och med hänsynstagande till energi, miljöaspekter och regionalpolitiska behov.

I och för sig skulle inte vpk-motionen föranleda något inlägg från moderat sida, eftersom det är allom bekant att moderaterna hävdar att statlig styrning och statliga ingrepp bara leder till en ökad belastning för de svenska skattebetalarna och även bidrar till ett mindre lönsamt och konkurrenskraftigt näringsliv. Det som emellertid ger mig anledning att begära ordet i denna debatt är Vattenfalls utredning beträffande ett eventuellt smältverk i Piteå.

Aluminiumindustrin i Sverige är – när det gäller tillverkning av primäraluminium – koncentrerad till en enda anläggning, nämligen Gränges Aluminiums anläggning i Sundsvall, där man producerar 80 000 ton om året. Elkostnaden är en mycket betydande del av framställningskostnaden och

uppgår till inemot 25 % av framställningskostnaden.

Vattenfalls utredning beträffande ett smältverk i Piteå – där smältverket skulle ha lika stor produktion som i Sundsvall – visar att Vattenfall dels är villigt att satsa 150 milj. kr. av de 600 milj. kr. som är planerade som eget kapital för smältverket, dels är berett att ta ut ett pris för elenergin som motsvarar 17 % av marknadspriset. Det innebär, herr talman, att elpriset kommer att sjunka när vi har lågkonjunktur och att man kommer att ta ut mera när det är högkonjunktur och priserna på aluminium är höga. Aluminiumindustrin uppvisar internationellt sett en betydande överkapacitet, och det kan ge anledning förmoda att de internationella aluminiumpriserna inte kommer att vara särskilt höga framöver.

Det finns alltså all anledning att förmoda att Vattenfall kommer att ägna sig åt en subventionering av elen till det tänkta smältverket i Piteå. Det kan vara intressant att notera att den el som kommer att förbrukas motsvarar en halv orörd Norrlandsälv eller ca 1 1/2 TWh. Den subventionering som det uppenbarligen kommer att bli innebär en störning av konkurrensen inom aluminiumindustrin i Sverige, och den kommer också att utgöra ett hot mot anläggningen i Sundsvall, som är en gammal anläggning som i längden inte på något sätt kan konkurrera med en helt ny anläggning i Piteå.

Piteåverket kommer i bästa fall – om det realiserar – att vara klart 1990. 20 år senare, år 2010, kommer vi att uppleva den definitiva avvecklingen av kärnkraften, om socialdemokraterna och centern får bestämma. En avveckling av kärnkraften år 2010 kommer att leda till en successivt stegrad elbrist, kanske redan från år 1995. Detta kommer att leda till högre elpriser och till en försämrad internationell konkurrenssituation för den svenska primärindustriproduktionen.

Det är värt att notera att det i utskottets betänkande sägs att särskilt producenter av primäraluminium som saknar tillgång till billig elkraft har hamnat i en utsatt position. Det finns all anledning att ställa frågan vad vi har för garantier för en billig elkraft. Socialdemokraterna har visat en obetvinglig lust att belägga elen med mer och mer skatt. Centern vill gärna få upp elpriserna, så att andra energialternativ blir attraktiva. Har vi då plats för ett aluminiumsmältverk i Piteå? Med moderat energipolitik har vi det, men icke om de andra partierna får bestämma.

Den logiska konsekvensen av den kärnkraftsavveckling som förestår skulle vara att man från utskottets sida uttalade sig emot en energikrävande industri med tvivelaktig lönsamhet. Det är därför, herr talman, enligt min mening förvånande att inte utskottets majoritet är beredd att uttala sin tveksamhet till den prissättning som Vattenfall tänker sig för den elenergi som man skall leverera till Piteå. Utskottet har, trots allt, ansvaret för riktlinjerna på det energipolitiska området.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till den moderata reservation som finns fogad till näringsutskottets betänkande nr 18.

Anf. 137 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det finns flera vägande skäl till att Sverige bör utforma en långsiktig nationell aluminiumpolitik. Den internationella aluminiummarknaden domineras av ett fåtal multinationella storföretag, som är i stånd att starkt påverka pris- och marknadsvillkor. Förhållandet liknar det som råder när det gäller en mängd andra industriellt vitala material och råvaror.

Aluminium och dess basvara är en industripolitiskt sett strategisk typ av produkt och därmed i känsliga lägen utsatt för sårbarhetsrisker. Det har blivit allt vanligare att man, speciellt från amerikansk sida, räknar med att i krislägen reservera tillgång till sådana varor för en begränsad krets av nationer inom den egna intressesfären.

Aluminiumframställningen i Sverige behärskas av en enda stor privat industrikoncern, och även när det gäller potentiella inhemska råvarutillgångar ligger utvecklingen på det hela taget utanför samhällelig insyn och samhälleligt inflytande. Det är en allt annat än tillfredsställande situation.

Aluminiumframställning är en starkt energikrävande och starkt miljöstörande typ av industriell tillverkning. Sedd utifrån moderna miljökrav och utifrån den allmänt allt allvarigare miljösituationen är den i likhet med andra tyngre processer en efterbliven sida av den industriella ekonomin. En ond cirkel råder inom vilken pressad lönsamhet och moderna miljökrav har ytterst svårt att samsas och där följderna är en eftersläpning i den teknologiska förnyelsen. Skall man komma ur en sådan situation, är ett övergripande samhälleligt ansvar för utvecklingen i en eller annan form nödvändigt.

Frågan om teknologisk förnyelse och kamp mot miljöproblemen koncentrerar sig i hög grad till en snabb utveckling i full skala av den s.k. Toth-metoden. Denna har provats i stor laboratorieskala och innebär en grundläggande förändring i produktionsvillkoren. Processen försiggår under betydligt lägre temperaturer än andra processer och innebär redan därmed fördelar från energi- och miljösynpunkt. Den bygger också på recirkulation och är alltså vad man kallar en sluten metod, vilket i avgörande grad påverkar miljöskadorna.

Inom kort skall riksdagen debattera frågan om regionalpolitiken. Den för framtiden hotande situationen i övre Norrland kommer då starkt i blickpunkten. En mångårig svag konjunktur, en ensidigt råvaruberoende ekonomi med svåra bakslag och strukturkriser riskerar nu att kombineras med en stagnation i utbyggnaden av samhällssektorn, som annars betytt så mycket för norra Sverige. Det är då viktigt att något görs för att bryta den olyckliga kombinationen av strukturkris, energislöseri och rovdrift som varit den norrländska ekonomins förbannelse. Tillvaratagande av råvarutillgångarna i den redan exploaterade Aitikgruvan tillsammans med en högmodern teknologi skulle kunna inleda en utveckling i ny riktning.

Näringsutskottet har gjort en i och för sig grundlig och förtjänstfull studie av den här frågan. Men man har därvid koncentrerat sig till planerna på det nya aluminiumsmältverk i Piteå som Gränges och Vattenfall är intressenter i. Enligt vår mening räcker det inte med att staten nöjer sig med att från sidan betrakta vad dessa intressenter eventuellt kommer fram till. Det är den

Nr 114

Onsdagen den
10 april 1985

Aluminiumförsörjningen

långsiktiga aluminiumpolitiken, energibesparingen, teknologin och miljön som borde komma i blickpunkten, och allt detta påkallar en aktivare hållning. Det är av betydelse för övre Norrlands framtid om den gamla näringsstrukturen kan förändras och dess ekonomi få inslag av en ny teknik, som i energibesparingens och resurshushållningens tidevarv kan verka internationellt vägledande. Därtill är de privata intressenterna inte framsynta nog. Och Vattenfall, som ju till sin hela natur är ointresserat av energihushållning, torde inte heller vara den lämpliga företrädaren för det nationella intresset i detta sammanhang. Därför har vpk reserverat sig för en aktiv aluminiumpolitik från statens sida, och jag yrkar bifall till reservation 2.

Låt mig litet kommentera Per-Richard Moléns anförande, som jag finner innehålla en del kuriösa påståenden. Han börjar med en allmänt dogmatisk proklamation om att överallt där staten ingriper går det illa, där försämras förutsättningarna för näringslivet. Om detta kan man naturligtvis debattera en hel kväll, det skall jag inte göra. Jag skall bara erinra om den påtagliga förtjusning som Per-Richard Moléns partiledare, Ulf Adelson, alltid visar när den japanska ekonomin kommer på tal, en ekonomi som han menar i viktiga avseenden – enligt vad han offentligen har uttalat – borde vara ett mönster också för svensk företagsamhet, för svenskt näringsliv och för svensk ekonomi. Det hör till saken att i Japan är staten när det gäller vägledande investeringar och styrning av investeringarna och bankkapitalet betydligt aktivare än vad den är i Sverige. Veterligt har det i alla fall inte haft någon negativ effekt på det japanska näringslivet, tvärtom har det i hög grad legat bakom Japans industriella expansion de senaste årtiondena. Därmed inte sagt att det är en bra expansion. Den har ur vissa synpunkter en mycket felaktig inriktning. Men ur det privata näringslivets synpunkt har det varit en fördel att staten har agerat på det här sättet. Sådana dogmatiska uttalanden som att överallt där staten går in måste det privata näringslivet göra åt sig är helt felaktiga. Det beror alldeles på vilken statlig politik man för. Statlig politik lika väl som privat näringspolitik kan vara bättre eller sämre.

Jag tycker också att reservationen nr 1, som uttrycker oro för att Vattenfall skall gynna en viss producent med rabatterade priser på elkraft, är något malplacerad. Jag har aldrig hört moderaterna på något sätt klandra den snedvridning av konkurrensförhållandena mellan små och stora företag som kommer sig av att elproducenterna rabatterar de stora förbrukarna av elkraft.

Slutligen vill jag också göra den kommentaren att Per-Richard Molén gör investeringar i svensk aluminiumproduktion på något sätt beroende av huruvida man efter år 2010 skall kunna behålla kärnkraften. Det är något säreget, för det betyder ju att Per-Richard Molén förutsätter att den svenska industriproduktionen skall vara lika energislösande och smutsig år 2010 som den är i dag.

Anf. 138 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! Det skulle vara rätt värdefullt att få en exemplifiering på statlig företagsamhet på det industriella området som visat sig lika fram-

gångsrik som privat företagsamhet. När Jörn Svensson tar upp Japan som ett exempel vill jag säga att man där – och det är jag övertygad om att Jörn Svensson är fullt medveten om – har ett helt annat system, där näringsliv och stat agerar och har intressen, som sammanfaller på ett helt annat sätt än i Sverige.

Jörn Svensson undviker att tala om hur vpk:s energiekvation skall gå ihop framöver. Vpk är ändock motståndare till kärnkraft, kol och utbyggnad av vattenkraften. Kan det vara riktigt att med ett hot om ransonering för de enskilda konsumenterna tillåta en utbyggnad av energikrävande industri, där lönsamheten förmodligen inte kommer att vara särskilt lysande?

Anf. 139 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det finns naturligtvis mycket att säga både för och emot den japanska näringspolitiken. Vi skall inte fördjupa oss i det ämnet. Vad jag med mina små anspråkslösa kommentarer ville var bara att visa att man skall akta sig för att göra svepande påståenden om att överallt där staten ingriper går det illa och att det överallt står i motsättning till en rationell och konkurrenskraftig produktion. Så är det inte; det beror på vilken typ av statlig politik man för. Det är ju obestriddligen så att i den moderna och mycket komplicerade industriella ekonomin med dess avancerade och ofta oerhört dyra teknologi, som det tar mycket lång tid att ta fram nya former av, har det privata näringslivet ofta ett alltför kort perspektiv. Många investeringar i ny teknologi är för långsiktiga till sin natur. De är också ofta för dyra, och de klaras därför inte av det privata näringslivet med mindre än att det allmänna går in. Sedan kan man diskutera i vilken form det skall ske och vilket förhållande som skall råda mellan stat och privat näringsliv, osv. Det är ändå ett obestriddligt faktum att även den moderna kapitalismen har ett oerhört stort behov av olika typer av statliga stöd och olika typer av statlig assistans för att kunna utvecklas på ett tidsenligt sätt.

Sedan återkommer Per-Richard Molén också till energibalansen år 2010. En poäng i det som vpk kräver är att man skall satsa på den nya typ av energibesparande teknologi som håller på att tas fram på detta område, så att den kan komma i bruk så snart som möjligt. Det är ju en åtgärd som skulle kunna bidra till att klara energibalansen år 2010. Men vad Per-Richard Molén tycks förutsätta, eftersom han inte alls uttalar sig i den frågan, är som jag sade tidigare att processtekniken här i Sverige skall vara lika energislös-aktigt och lika smutsig år 2010 som den är i dag. Det är väl ändå en orimlig tanke. Så pass stora framsteg skall väl ändå kunna ske till dess att situationen ändras.

Anf. 140 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! När det gäller kommunistisk energi- och näringspolitik kan det väl i all korthet vara värt att notera att i de socialistiska länder som utgör föredömen för vpk:s politik är den statliga företagsamheten inte speciellt lönsam.

Onsdagen den
10 april 1985

*Aluminiumförsörj-
ningen*

Anf. 141 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Med risk att gå litet utanför ämnet vill jag säga att den östeuropeiska ekonomiska politiken också den är någonting som vi skulle kunna ha ett långt kvällsseminarium om. Jag vill bara i korthet erinra Per-Richard Molén om tre saker.

För det första är inte de östeuropeiska ekonomierna något mönster eller föredöme för oss.

För det andra är dessa östeuropeiska ekonomier sinsemellan mycket olika – mycket olika typer av planekonomi som visat mycket växlande resultat.

För det tredje är det trots en del bakslag, allvarligast i Polen, dock så enligt FN-statistiken, som går att få på referensbiblioteket här i riksdagshuset, att dessa ekonomier har en högre tillväxttakt än vad de industriella ekonomierna i väst har haft efter år 1960.

Därmed är inte sagt att länderna i fråga har bra ekonomier eller att jag på något sätt vill försöka framhäva dessa – det har begåtts mycket allvarliga misstag i dessa länders ekonomiska politik. Men man skall inte framställa västekonomierna som präglade av lysande tillväxt, medan däremot Östeuropa skulle befinna sig i något slags ekonomisk stagnation. Det är en falsk verklighetsbild. Vill man göra en rättvis analys får man nog tillämpa litet mer av urskillning och inte vara så svepande dogmatisk.

Anf. 142 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 18 behandlas vårt lands försörjning med aluminium. Av betänkandet framgår att läget på den internationella aluminiummarknaden förändrats under senare år.

Den tidigare ständigt ökande konsumtionen har upphört, och detta har medfört svåra strukturproblem. För närvarande utnyttjas endast 70 % av västvärldens produktionskapacitet. Ökade energipriser har inneburit att producenter av primäraluminium som saknar tillgång på billig elkraft har kommit i en besvärlig situation.

Det framgår vidare att Sverige är helt beroende av att importera råvara för aluminium och att vår egen produktion av primäraluminium motsvarar cirka två tredjedelar av vår nuvarande förbrukning. Som råvara används främst importerad bauxit.

Undersökningar har skett i syfte att utröna möjligheten till att utvinna aluminiumråvara som biprodukt till annan mineralutvinning inom landet. Tyvärr har dessa undersökningar inte givit något ekonomiskt alternativ till den importerade bauxiten. Vid Bolidens gruva i Aitik utanför Gällivare bedriver man dock försök med att utvinna aluminiumråvara ur anriknings-sanden.

Vårt lands produktion av primäraluminium sker, som nämnts tidigare, vid en anläggning i Sundsvall tillhörande AB Gränges Aluminium, ett företag som ingår i Electroluxkoncernen.

I mitten av 1970-talet gjorde SIND på regeringens uppdrag en studie av Sveriges behov av ökad produktion av primäraluminium. Slutrapporten från denna studie visade att vi inte vare sig ur försörjningsynpunkt eller av hänsyn

till sysselsättningen var beroende av en ökad produktionskapacitet. I december 1984 har ledningen för Gränges Aluminium beslutat företa en utbyggnad av den gamla verksdelen till en kapacitet av 20 000 årston.

Sedan början av 1980-talet studerade man vidare förutsättningar för att bygga ett nytt verk med en årskapacitet av 82 500 ton. Dessa planer lades ner, och 1984 påbörjade Vattenfall en utredning av möjligheten att bygga ett nytt aluminiumverk i Piteå. En rapport lades fram samma år, och vattenfallsverket begärde hos regeringen att få utreda möjligheterna att bilda en ägarkrets till detta Piteåprojekt.

Regeringen biföll denna framställning i december 1984. Statsrådet Birgitta Dahl framhöll därvid nödvändigheten av att projektet skulle kunna genomföras på normala företagsekonomiska grunder.

I motion 1983/84:456 har vpk krävt en samlad statlig politik på aluminiumförsörjningens område. I motionen kräver man också att staten skall överta Piteåprojektet.

Utskottets majoritet konstaterar att frågan om en utbyggnad av smältverkskapaciteten i Sverige är i ett utrednings- och förhandlingsskede och att utskottet därför inte nu vill ta ställning till om Piteåprojektet skall genomföras eller inte. Vidare utgår majoriteten i utskottet från att riksdagen på nytt kommer att få behandla ärendet därest staten skall gå in i något slags ägararrangemang.

De moderata ledamöterna i utskottet har i reservation nr 2 till betänkandet uppställt villkor för vattenfallverkets leveranser av elenergi till ett eventuellt aluminiumverk i Piteå. Utskottsmajoriteten utgår ifrån att aluminiumverkets behov av elenergi blir tillgodosett genom sedvanlig affärsmässig upphandling och finner ingen anledning att nu gå in på denna fråga.

Låt mig, herr talman, foga några kommentarer till det som tidigare har sagts.

Jörn Svensson talade om utvecklingen av en ny teknologi på detta område. Jag är inte kapabel att föra en debatt med honom om den nya teknologin och avstår därför från att göra det. Jag beklagar i sammanhanget att försöken till utvinning av aluminiumråvara i vår övriga bergshantering inte har givit goda resultat.

Till Per-Richard Molén vill jag säga att jag är mycket betänksam inför den moderata reservationens innehåll. Till en del har den kommenterats av Jörn Svensson, men låt mig säga, att om Per-Richard Molén och moderaterna menar att Vattenfalls försäljning av elenergi till ett eventuellt aluminiumverk i Piteå skulle göras till föremål för riksdagens prövning, kommer det att gälla en helt ny princip. Jag förutsätter att när Sundsvallsverket – som av naturliga skäl kanske ligger Per-Richard Moléns hjärta närmast – gjorde sin upphandling av elenergi skedde det på sedvanligt affärsmässigt sätt. Jag måste fråga: Är det moderaternas mening att när Vattenfall i framtiden offererar elleveranser skall dess offerter prövas av riksdagen? Det skulle i så fall vara någonting helt nytt.

När man talar om år 2010 – Jörn Svensson har vidrört detta – måste jag säga att det är förvånande om man menar att den elkonsument som krävs vid

aluminiumframställning kommer att vara precis densamma så pass långt i framtiden som den är i dag. Även där tror jag att modern teknik m. m. skall kunna fylla en väsentlig uppgift.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och avslag på reservationerna 1 och 2.

Anf. 143 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall inte onödigtvis söka sak med Karl-Erik Häll. Utskottets betänkande är nämligen inte negativt. En bättre beskrivning är att säga att det är avvaktande och håller vissa möjligheter öppna – det har inte på något sätt slutit dörren.

Vad vi i vpk emellertid har velat hävda – och där kommer vi in på en fråga som är av stort intresse inte bara för oss utan rimligtvis också för det parti som Karl-Erik Häll representerar här i kammaren – är betydelsen av frågan om vilken typ av samhällsligt engagemang och samhällelig insyn som man skall ha på vitala industriella utvecklingsområden. Kort sagt: Vad är utgångspunkten för socialdemokratins industri- och teknologipolitik? Vad är ideologin bakom den?

Det har blivit alltmer uppenbart i vår tid att både snabbheten i den teknologiska förnyelsen och framför allt denna teknologiska förnyelsens själva form och innehåll, inte bara dess ekonomiska verkningar utan dess sociala och humana verkningar, dess verkningar för människorna, inte är givna en gång för alla. Det är inte så att den teknologiska utvecklingsprocessen fortgår ovanför människornas huvuden som någon sorts automatisk process, där alltid det bästa, det fördelaktigaste och det mest framsynta kommer fram. Vad som kommer fram ur den teknologiska utvecklingen är i mycket hög grad en maktfråga, beroende på vem som styr och naturligtvis beroende på hur samhället aktivt går in för att påverka denna process, tar hand om delar av den, styr den i en för samhällskollektivet, för människorna och för miljön osv. så gynnsam riktning som möjligt. Det ger naturligtvis annorlunda utslag och en annorlunda teknologisk utveckling än om man bara låter kortsiktiga vinstintressen driva fram utvecklingen. På det sättet kan man påverka situationen.

Vad som är en vital fråga är vad arbetarrörelsen i Sverige skall göra i en sådan här situation, där dessa olika valmöjligheter framstår som allt klarare kontraster till varandra. Vi menar att detta är ett område där det föreligger teknologiska möjligheter för en typ av förnyelse som i mycket hög grad är i folkflertalets intresse. Det är därför viktigt att de samhälleliga intressena får komma in och ta vara på de möjligheterna. Alternativet kan då vara att man inte får den snabba utveckling som behövs eller att man får en utveckling i ur energipolitisk och miljöpolitisk synpunkt icke önskvärd riktning. Det är ett mycket viktigt problem, som man – inte minst när det gäller näringspolitiken i Norrland – bör ta fasta på och försöka lösa.

Anf. 144 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Det är värt att notera att Karl-Erik Häll konstaterade att

70 % av Västeuropas kapacitet på primäraluminiumområdet är utnyttjad. Det finns alltså en betydande överkapacitet, och jag förstår därför att man inte gärna vill diskutera det subventionsinslag som ändå är häftat vid den utredning som Vattenfall har presenterat. Vi moderater vill ingenting hellre än få en aluminiumindustri i Piteå, och det klarar vi med vår moderata energipolitik.

Men är det riktigt, Karl-Erik Häll, att satsa på en Piteåanläggning med det energiscenariot vi har framför oss från år 1995 och fram till år 2010? Är det riktigt att Piteåverket skall få billigare el än verket i Sundsvall? Varför vill inte näringsutskottet hävda att det bör vara likvärdiga förutsättningar för Sundsvall och Piteå? Det kommer inte att bli det, eftersom elpriset till Piteåanläggningen – som jag tidigare nämnde – kommer att vara relaterat till 17 % av marknadspriset, medan elenergens andel av produktionen ligger på 25 %.

Jag har en sista fråga, som jag också gärna vill få svar på: Är det Vattenfalls uppgift att ge sig in i aluminiumbranschen?

Anf. 145 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Låt mig börja med att säga till Jörn Svensson att det naturligtvis är en mycket vid fråga som han tar upp i den här debatten när han talar om den allmänna socialdemokratiska inställningen till hur samhällets engagemang skall se ut inom vitala områden. Om vi håller oss till det ärende vi har att behandla i dag, menar jag att vi – genom det som utskottet säger, det som regeringen har deklarerat och genom Vattenfalls engagemang i frågan – såsom jag ser det har förutsättningar att få upp ärendet till diskussion igen, om det eventuellt blir aktuellt att staten skall gå in som ägare. Och om staten gör det får man naturligtvis mycket stora förutsättningar att styra utformningen av den här industrin och påverka utvecklingen av den framtida teknologin på det här området.

Jag anser också att Vattenfall har förutsättningar – därest man kommer att vara med som delägare och medansvarig i det här projektet – att utveckla tekniken mycket väl.

Per-Richard Molén talar enträget om en subventionerad elkostnad. Vi har inte i utskottet kunnat finna något belägg för det påståendet. Vattenfall har offererat ström till en kostnad som, enligt den här modellen, är knuten till priset på aluminium. Jag kan inte – och jag tror inte att Per-Richard Molén heller kan det – leda i bevis att det påståendet är riktigt. Vi konstaterar alltså för vår del att Vattenfall har träffat en affärsmässig uppgörelse, lämnat en offert som är fullt försvarbar – enligt vad vi kan se.

Utskottet har konstaterat, att det finns överkapacitet i världen när det gäller framställning av primäraluminium, och om man tar det som intäkt för att redan nu döma ut Piteåprojektet kan det bara ha sin grund i en sak, nämligen att man till alla delar slår vakt om den gamla produktionskapacitet som finns i Sundsvall. Och då har man litet kläna trådar att hänga upp sitt resonemang på – om man sedan måste ta ett våldsamt skutt fram till år 2010 för att hitta argument för att i dag undvika att etablera sig i Piteå. Jag utgår

nämligen från att man inte bygger något gammalt Sundsvallsverk i Piteå utan att man bygger en modern anläggning som ur energisynpunkt är bättre än den nuvarande och som naturligtvis även ur miljösynpunkt är bättre. Jag ser inget som hindrar att man byter ut det gamla Sundsvallsverket mot ett nytt och modernt verk, gärna beläget i Piteå. Att slå vakt om den gamla verksamheten och göra det genom att bromsa ny utveckling tycker jag rimmar dåligt med den politik som Per-Richard Molén annars brukar framhålla som framsynt och framåtsyftande.

Per-Richard Moléns anförande skulle ha kunnat kortas väsentligt om han hade sagt vad han egentligen menar, nämligen att vår avsikt är att rulla så stora stenar som möjligt i vägen för ett aluminiumsmältverk i Piteå.

Anf. 146 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det är påfallande vad denna aluminiumfråga tycks kunna stimulera till utblickar i de stora ideologiska utvecklingsperspektiven. När Karl-Erik Häll nu återoppar att Vattenfall företräder det samhälleliga intresset i detta fall skulle vi egentligen kunna hålla ett långt seminarium om vad staten är för någonting. Staten kan också vara något som varierar beroende på vem som för tillfället framträder som dess företrädare. Det är en stor skillnad – det är en av våra poänger – om en av löntagarna styrd och i demokratiska former förvaltd statlig fond engagerar sig i en teknologisk utveckling eller i ett industriprojekt eller om vattenfallsverket gör det. I det här fallet framträder denna skillnad mycket tydligt, eftersom man kan fråga sig vad vattenfallsverkets huvudintresse är. Det är att sälja elkraft. När staten skall företrädas av en intressent – av ett verk – vars primära intresse är att sälja så mycket el som möjligt, vilken typ av energisnål teknologi kommer detta verk att vara intresserat av att ta fram? Där råder ju en inbördes motsättning mellan det teknologiska och det miljömässiga kravet å ena sidan och Vattenfalls affärsinriktning å den andra, som inte är så i allo lycklig. Så nog finns det problem beroende på vem som företräder stats- och samhällsintresset och vem som inom det statliga etablissemanget är den lämpligaste att företräda den nationella aluminiumpolitiken.

Anf. 147 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Jag är inte ovillig att sticka under stol med att jag är orolig för Sundsvallsanläggningens framtid på grund av det subventionsinslag som trots allt finns när det gäller elenergi priset till det tänkta Piteåverket.

Vi kan, Karl-Erik Häll, inte komma undan det faktum att 25 % av produktionsvärdet utgörs av elenergi, och det elpris som Vattenfall har utlovat är 17 % av marknadsvärdet. Med den överkapacitet som nu finns på det internationella aluminiumområdet kommer skillnaden mellan framställningskostnad och marknadspris att vara mycket liten. Då är det en avvikelse på uppemot 9 %. Det kan inte vara rimligt att Vattenfall skall tillämpa en princip när det gäller Piteå och en annan när det gäller Sundsvallsverket.

Herr talman! Det är klart att något gammalt verk inte skall uppföras i Piteå, men det kommer aldrig att gå att helt byta ut Sundsvallsanläggningen

mot en helt ny. Det går inte att inom detta område lägga ut en helt annan industrilayout. Redan med likvärdiga elavtal kommer produktionskostnaderna att vara lägre i en ny anläggning i Piteå än i Sundsvall.

Nr 114

Onsdagen den
10 april 1985

Anf. 148 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Jag medger att det ligger en poäng i Jörn Svenssons resonemang om Vattenfall som producent och intressent i sammanhanget. Jag avsåg att de som äger Vattenfall också kan ställa anspråk på hur vattenfallsverket skall fungera i framtiden. Det är faktiskt på den grunden som jag anser att Vattenfall med staten som ägare mycket väl skall kunna engagera sig i sådana här projekt och fullgöra de uppgifter som ägaren ålägger företaget i fråga.

Mineralpolitik

Beträffande Per-Richard Moléns fortsatta resonemang om subventionsinslaget konstaterar jag att han har den uppfattning han har. Utskottsmajoritetens uppfattning är en annan. Jag får väl uppmana Per-Richard Molén att försöka göra sak med Vattenfall om dess affärsp principer och det offererade priset. Det är det enda sättet att få svar på frågan om Per-Richard Molén eller utskottets majoritet har rätt i den frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om näringsutskottets betänkande 20.)

Anf. 149 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera näringsutskottets betänkande 20 om mineralpolitik.

Mineralpolitik

Anf. 150 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande 20 om mineralpolitik innehåller inte så värst många nya, spännande inslag, utan det är ett antal budgetkrav och ett antal motionsyrkanden som ställs, och av dessa har de flesta nyligen varit uppe till debatt i kammaren. Av den anledningen har jag för avsikt att fatta mig utomordentligt kort.

I reservation 1 upprepar vi moderater våra förslag på anslagsminskningar till NSG. Vi vill också minska prospekteringsanslagen. Vår motivering är mycket enkel. Vi menar att det redan har satsats så utomordentligt mycket pengar på detta område att det riskerar att minska satsningarna i andra, motsvarande privata projekt.

I reservation 7 vill vi bifalla en motion om att återinföra jordägaravgälden. Vi menar att äganderätten till marken och dess innehåll är så pass väsentlig att det finns anledning att återgå till förhållandet före 1974 där jordägaren kunde få 1 % av avkastningen på den mineral som fanns i marken under en maximitid av 20 år och med ett maximibelopp om 10 000 kr. Vi vill ge

minerallagstiftningskommittén ett utredningsuppdrag att se till att det tidigare förhållandet återinförs.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 7.

Anf. 151 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Mineralpolitiken har mycket stor betydelse. Alldeles särskilt stor betydelse har den för Norrlandslänen med tanke på den kringverksamhet som har byggts upp kring gruvorter som har etablerats. Jag tänker på vad som har hänt i Malåbygden med de verksamheter som SGAB står för samt det borrhärnearkiv som nyligen har invigts och tagits i bruk i Malå.

I detta betänkande behandlas också en motion som jag har skrivit. Den gäller lokalisering av ett arkiv, som man i en utredning har föreslagit skall förläggas till Uppsalaområdet. Jag skall något argumentera för min motion.

Det är främst av regionalpolitiska skäl som jag finner det angeläget att borrhärnearkivet i Malå utvecklas ytterligare. SGAB hotas i dag av friställningar på mellan 50 och 55 personer. I en bygd av Malås karaktär med ca 4 300 invånare uppstår det därmed stor arbetsbrist.

Den utredning som också har studerat detta borrhärnearkiv har räknat med att 80 % av borrhärnorna kommer från norra Sverige och att prospekteringsgeologerna huvudsakligen finns i Norrbotten och Västerbotten. Därför är, som jag ser det, den lämpligaste orten för ett centralt borrhärnearkiv just Malå.

År 1983 invigdes arkivet som finns på platsen, och där arkiveras också borrhärnor från prospekteringar som SGU står för.

För ett borrhärnearkiv krävs naturligtvis också kringutrustningar, och även det finns i Malå. SGAB har stor kapacitet med en lokalyta på över 10 000 m². Där finns laboratorielokaler för data och elektronik och parameter. Det finns administrations- och kontorslokaler för borning, verkstad, fordon och instrumentförråd. Allt som behövs finns alltså redan. I Malå finns också personal som har lång erfarenhet och stort kunnande när det gäller skötsel, arkivering, service och dokumentation av borrhärnor.

I Håksberg i södra bergmästarområdet finns ett arkiv som är under uppbyggnad och som skulle kunna utnyttjas tillsammans med arkivet i Malå. Vid tekniska högskolan i Luleå bedrivs en verksamhet med geologer, geofysiker, bergsmekaniker och geokemister som väl kan utnyttjas för arkivverksamheten i dessa trakter. Det finns alltså ingen anledning att lokalisera den till Uppsala.

Väldigt många skäl talar för att riksdagen redan i dag kan ge uttryck för sin vilja och tala om för regeringen var borrhärnearkivet skall lokaliseras. Jag tycker att det är väldigt svagt att utskottet inte har anslutit sig till motionskravet utan låter det hela bero tills vidare.

Jag vill med detta yrka bifall till reservation 8 vid näringsutskottets betänkande nr 20.

Anf. 152 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Även jag konstaterar att det finns en omfattande enighet kring det betänkande om mineralpolitik som vi nu behandlar. Därför kommer också mitt inlägg att bli mycket kort. Jag kommer närmast att kommentera den reservation som vi har ställt oss bakom från folkpartiets sida.

Tillsammans med centern och moderaterna har vi anmält en avvikande uppfattning när det gäller markägares rätt till ersättning. Vi anser nämligen att markägaren bör tillförsäkras del i avkastningen när mineralfynd exploateras på vederbörandes markområde.

I och för sig är det här ingenting nytt. Den rätten har funnits i tidigare gruvlag. Ersättningen var ytterst liten, men den visade ändå att äganderätten hade ett reellt innehåll. Äganderätten är än i dag en viktig del i vår rättstradition. Den lag som tidigare reglerade rätten till del i avkastning från mineralfynd för markägaren avskaffades 1974 i samband med att den nya gruvlagen trädde i kraft.

Enligt vår mening bör regeringen i tilläggsdirektiv uppdra åt minerallagstiftningskommittén att ta upp frågan på det sätt som vi har angett i reservationen.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 7.

Anf. 153 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I betänkandet nr 20 från näringsutskottet besvaras ett flertal motioner som rör det mineralpolitiska området. Bland dessa motioner – som i vanlig ordning avstyrks av utskottets majoritet – finns från vpk en partimotion, två gruppmotioner och en enskild motion om ett zinkverk som jag själv står för. Partimotionen nr 2090 och gruppmotionen nr 2073 har följts upp med reservationer till utskottets betänkande. Jag kommer nu att ge en kort redogörelse för principerna bakom vpk:s mineralpolitik och kommentera huvuddragen i de aktuella motionerna.

Vår grundläggande inställning är att landets viktiga naturtillgångar, till vilka vi räknar mineraltillgångarna, skall vara undandragna exploatering av privata vinstintressen och utgöra folkets gemensamma egendom. En sådan grundinställning står i god överensstämmelse med uttalanden av bl. a. Hjalmar Branting under arbetarrörelsens genombrottsår här i landet. En viktig konsekvens av ett sådant ställningstagande blir att kortsiktigt vinstintresse inte kan få bli styrande för den nationella mineralpolitiken, utan i stället ett långsiktigt samhällsekonomiskt intresse där regional och nationell försörjning vägs in mot bakgrund av de krav som landets neutralitetspolitik ställer. De här aktuella vpk-motionerna skall ses mot denna bakgrund och som ett utflöde från detta grundläggande betraktelsesätt.

Vi har konstaterat att det i dag inte finns en samlad svensk mineralpolitik. Den mindre lönsamma och ekonomiskt mera problematiska järnmalmsbrytningen har hamnat hos ett statligt företag samtidigt som den mera lönsamma brytningen av andra metaller i huvudsak har hamnat i privata händer. Vi har hävdat att hela gruvnäringen och den följande förädlingen bör handhas av ett

samhällsägt företag som verkar utifrån en samlad nationell mineralpolitik. Ett sådant företag kan förväntas ta de hänsyn i vad gäller sysselsättning, miljö och nationell försörjning vid avspärrningslägen som en splittrad ägandeform har svårt att ta. Jag övergår, mot denna principbakgrund, till att kommentera de olika motionskraven.

I partimotionen 2090 konstateras att det varit svårt att få olika regeringar att stödja grundtankarna om planerad svensk gruvverksamhet. Under den borgerliga regeringstiden delade man upp SGU och undergrävde också på annat sätt den samhällseliga verksamheten på mineralområdet. Inte heller socialdemokratiska regeringar har velat förverkliga en samlad nationell gruvverksamhet. Sålunda har de olika regeringarna inte utnyttjat sig av de möjligheter som gruvlagen ger i 5 kap. 1-4 §§ i vad gäller nyttjande av kronoandel. En planerad svensk gruvnäring som integreras med förädling inom landet skulle kunna få stor betydelse och leda till ny sysselsättning i delar av landet som är i stort behov därav. I partimotionen pekas på sådana konkreta förslag till förädling som handelsgödsselfabrik i Norrbotten, nick-elutvinning i Västerbotten, zinkverk till Bergslagen m. m. Det konstateras också, att om det funnits ett ringa intresse för dessa mineralpolitiska frågor hos olika regeringar så har det funnits ett aktivt intresse från fackföreningsrörelsen genom Svenska gruvindustriarbetareförbundet. Förbundets förslag på det aktuella området ligger i linje med vad vi föreslagit från vpk, och vi stöder sålunda fackförbundets förslag. Vi konstaterar slutligen i partimotionen, att om svensk gruvnäring skall överleva är det nödvändigt med en motstrategi som sätter stopp för fortsatt gruvdöd, ökad privatisering och internationalisering. Sedan redovisas tio punkter i en sådan strategi som jag inte skall upprepa, utan jag hänvisar här till motionen.

I motionerna 2073 och 2074 tas problem upp som huvudsakligen berör Bergslagen.

I den ena tas upp åtgärder för att förhindra utländska företag att agera inom svensk gruvnäring och mineralutvinning, och i den andra tas upp ett lokalt miljöproblem i Garpenberg i södra Dalarna som nog kan förekomma också på andra håll i landet.

I motion 2073 konstateras att LKAB och BP år 1982 träffat avtal om gemensam mineralprospektering i Mellansverige. Ett stråk från Örebro upp mot Falun är härvid av särskilt intresse. LKAB:s motiv för avtalet är att bolaget inte självt har tillräckliga ekonomiska resurser, varför BP går in med sådana och härigenom får rätt till hälften i samtliga de inmutningar som kan bli aktuella. Prospekteringen gäller i första hand mera sällsynta metaller som anses strategiskt viktiga, som volfram och molybden.

Mot bakgrund av vad jag nu inledningsvis anförde kan de här frågorna inte ses isolerade från de beredskapsfrågor som reses med anledning av att vi är ett alliansfritt land i fred med inriktning på neutralitet i krig. Vi tycker inte att utländska intressen bör få spela en sådan roll inom svensk mineralpolitik som här sker. Det utländska inflytande som redan finns bör trappas ned för att på sikt helt upphöra. Av detta följer logiskt att LKAB självt måste tillförsäkras de resurser som behövs för genomförande av prospektering i egen regi.

I motionen 2074 tas lokala miljöproblem vid Garpenberg upp. Den nu pågående verksamheten i Garpenberg drivs av Boliden. Mot Bolidens verksamhet kan självfallet riktas direkta miljökrav. Vad som i detta område är mera problematiskt är de miljöproblem som är en följd av tidigare aktörers verksamhet. Naturvårdsverket har rest kravet att Boliden skall ta hand om dessa kvarvarande avfallshögar, som förorsakar miljöproblem genom utlakning av tungmetaller, men koncessionsnämnden för miljöskydd vill inte göra ett sådant åläggande. Nu har, enligt utskottet, naturvårdsverket besvärat sig till regeringen för att få en åtgärd till stånd. Här kan man fråga sig: Var står regeringen i denna fråga?

I den här aktuella motionen har föreslagits att biologiska metoder skall prövas för att avlägsna miljöproblemen i Garpenberg. Också i andra sammanhang har vi från vpk motionerat om användande av biologiska metoder i mineralhanteringen och om att Sverige här bör söka nå en avancerad position inom den tekniken. Här hänvisar utskottet till pågående forskningsarbete och anser inte något initiativ från riksdagens sida vara erforderligt. Här har vi självfallet en annan mening.

I näringsutskottets betänkande om mineralpolitik, som vi nu behandlar, bemöts också min motion 1984/85:364 om vissa mineralpolitiska frågor inom Örebro län. I motionen tas upp två frågor, dels utredning om anläggande av ett zinksmältverk, med tillämpande av miljövänlig teknik, i Örebro län, dels en hemställan om en uppföljande metallprospektering i Håkansbodamområdet i Lindesbergs kommun. Båda yrkandena har – i likhet med föregående år – fått en så positiv behandling i utskottet att det inte framlagts någon reservation. Motionen fyller ändå, som jag ser det, en viktig uppgift genom att den föranleder en uppföljande redovisning av utskottet i sitt betänkande till riksdagen.

Jag har i ett flertal år drivit de här frågorna dels därför att de skulle kunna ge ny, välbehövlig sysselsättning i Örebro län, dels därför att de skulle kunna minska landets sårbarhet i vad gäller försörjningen med vissa viktiga metaller.

Sysselsättningsläget i Örebro län har varit mycket negativt under en nu rätt lång period, och länet liknar alltmer ett Norrlandslän i detta hänseende. En svårighet har också varit att denna besvärliga situation, som länet för övrigt delar med Västmanlands län, inte riktigt rönt uppmärksamhet på centralt håll i landet. I ett län som utgör landets demografiska centrum borde läget inte vara sådant. Därför måste allt göras för att skapa nya arbetstillfällen i Örebro län. Skall så ske, måste alla uppslag tas till vara. Sådana uppslag finns i min motion, som, såväl i fjol som nu, går långt till mötes i vad gäller utskottets skrivning. Jag utgår från att de av mig i motionen aktualiserade frågorna ägnas just den fortlöpande uppmärksamhet som utlovats i utskotts-betänkandet och att detta snart kan leda till konkreta åtgärder.

Herr talman! Min redogörelse här för vpk:s förslag inom mineralpolitikens område är självfallet inte uttömmande, men har ändå berört huvudlinjerna i våra förslag. Det förhållandet att vissa förslag inte kommit till uttryck också i reservationer till utskottets betänkande skall inte tolkas så, att vi i sak har

släppt dessa frågor. De har fått en mera välvillig behandling i utskottet, och vi förväntar oss att något skall hända i dessa frågor inom den närmaste tiden.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2, 3, 4, 5 och 6, som är fogade till näringsutskottets betänkande 1984/85:20.

Anf. 154 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 20 behandlas den del av proposition 1984/85:100, bil. 14, som berör anslag till Sveriges geologiska undersökning, bergsstaten, nämnden för statens gruvegendom och delegationen för samordning av havsresursverksamheten. Vidare behandlas, helt eller delvis, 13 motioner. Till betänkandet är fogade 8 reservationer.

Per Westerberg sade inledningsvis att betänkandet inte upptar några egentliga nyheter, och jag instämmer verkligen i detta. Om jag skulle vara så föredömligt kortfattad som en del talare före mig har försökt vara, skulle jag kunna säga att jag i allt väsentligt hänvisar till den debatt som fördes i detta ärende förra året. Men, herr talman, så kortfattad tänkte jag nu inte vara, utan jag vill gärna kommentera de reservationer som har fogats till detta utskottsbetänkande.

Reservation nr 1 gäller prospektering och berör det tidigare av riksdagen beslutade 300-miljonersanslaget, vilket för resten till större delen är förbrukat. Med samma motivering som tidigare, nämligen att detta anslag skulle få menlig inverkan på gruvföretagens egna prospekteringsinsatser, yrkar nu moderaterna att anslaget skall minska med 15 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag. Jag yrkar, herr talman, avslag på denna reservation. Den redovisning som nämnden för statens gruvegendom givit utskottet ger inte heller nu något stöd för reservanternas förra året framförda och i år upprepade påstående om anslagets negativa konsekvenser för prospekteringsverksamheten i landet. Inte heller har man kunnat konstatera någon nedgång i gruvföretagens egen verksamhet på detta område.

När det gäller reservation nr 2 och en plan för svensk gruvhantering avslag riksdagen förra året ett yrkande av samma innebörd. Utskottet vill på denna punkt hänvisa till näringsutskottets betänkande 1983/84:28. Där redovisades grunddragen i den nu gällande gruv- och minerallagstiftningen och även direktiven till minerallagskommittén, vars uppgift är att se över nu gällande lagstiftning och lägga fram förslag till en ny lagstiftning på detta område.

Utskottet anser att kommitténs förslag bör avvaktas och att riksdagen inte bör föregripa detta förslag och riksdagens beslut i anledning därav genom ett uttalande, som vpk begär i reservation nr 2. Jag vill därför yrka avslag även på denna reservation.

Yrkandena i reservationerna 3 och 4 faller såvitt jag förstår helt in under minerallagskommitténs uppdrag, och jag yrkar därför avslag på reservationerna 3 och 4.

I reservationerna 5 och 6 återkommer vpk med sina tidigare ställda yrkanden om ett ökat statligt ägande inom gruv- och mincralsektorn, om att avtalet mellan LKAB och BP Mineral AB skall bringas att upphöra och om att ett starkare skydd mot utländskt inflytande över svensk gruv- och

mineralhantering skall åstadkommas. Dessa yrkanden har riksdagen tidigare behandlat och på förslag av näringsutskottet avslagit.

Utskottet finner inte nu någon anledning att ändra sitt tidigare ställningstagande. När det gäller utländska företags möjligheter att förvärva inmutningsrätt eller rätt till utmål ger redan nu gällande lagstiftning staten erforderliga möjligheter att förhindra sådana etableringar som inte är önskvärda från svensk synpunkt. Till detta kommer minerallagskommitténs pågående arbete med en ny lagstiftning, som enligt direktiven i huvudsak skall bygga på koncessionsprincipen. En sådan lagstiftning kommer genom de villkor som kan uppställas för en koncession också att förstärka det skydd som reservanterna eftersträvar.

Avtalet mellan LKAB och BP Mineral AB är, som sagt, ett avtal, och som sådant gäller det till dess att det sägs upp av någondera parten. Enligt utskottets mening bör det finnas utrymme för både svenska och utländska intressen att ställa kunnande och ny teknologi till förfogande. Staten kan genom kronoandelsinstitutet och genom sin roll som ägare till LKAB bibehålla svensk kontroll över de mineraltillgångar som berörs av detta avtal.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag avslag på reservationerna 5 och 6.

I reservation 7 yrkar de borgerliga ledamöterna av utskottet att de bestämmelser om ersättning till markägaren som angavs i 1938 års gruvlag i princip skall återinföras. Ja, fram till i dag trodde jag att det var "i princip". Men nu preciserade Per Westerberg villkoren. De skall precis som förr uppfattas så, om jag fattade honom rätt, att en ersättning med 1 % av värdet av mineralen begränsad under en 20-årsperiod och maximerad till 10 000 kr. skall återinföras. Man begär att regeringen i tilläggsdirektiv skall uppdra åt minerallagstiftningskommittén att behandla denna fråga.

Utskottet har i betänkandet redogjort för den ordning med jordägaravgäld som gällde enligt 1938 års lag och även för de motiv som låg till grund för att detta system upphörde 1947. Utskottet anser att dessa motiv fortfarande är giltiga, varför jag yrkar avslag på reservation 7.

Till sist, herr talman, några ord om reservation 8, som gäller lokalisering av ett centralt borrhärnearkiv. Frågan om anläggande av ett centralt borrhärnearkiv har utretts av mineralutredningen. Förslaget har remissbehandlats och bereds nu inom regeringens kansli. Industridepartementet har under hand meddelat att ett uppdrag bereds för SGU att inkomma med ett förslag till tidsplan och kostnadsberäkningar för ett sådant arkiv.

Näringsutskottet, som inte tar ställning till arkivets lokalisering, utgår från att regeringen vid sin allsidiga prövning av frågan tar hänsyn till alla relevanta aspekter och således även till de synpunkter som ligger till grund för reservation 8. Något särskilt uttalande från riksdagens sida finner inte utskottet motiverat, och jag yrkar därför avslag på reservation 8.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag yrka bifall till samtliga moment i utskottets hemställan och avslag på de reservationer som har fogats till näringsutskottets betänkande 20.

Anf. 155 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag finner inte anledning till någon längre polemik med Karl-Erik Häll. Men några kommentarer vill jag ändå göra. Vad han sade om våra reservationer var i huvudsak ett referat av vad man kan läsa i utskottsbetänkandet. Han tillförde inte debatten några nya synpunkter.

Karl-Erik Häll anförde att det finns utrymme för både svenska och utländska intressen inom svensk gruvhantering samt att kronoandelsinstitutet nog skulle säkra ett svenskt inflytande. Jag hänvisar till vad jag framhöll i mitt huvudanförande, nämligen att det mycket väl kan diskuteras om det skall finnas utrymme för utländska intressen. Vi anser för vår del att detta utrymme skall vara mycket litet, helst inget alls.

Jag vill också göra några kommentarer som jag inte gjorde i mitt huvudanförande. Det pågår en utredning om ändringar i gruvlagen. Jag utgår från att man får en ordning, där koncessionsförfarandet kommer att vara det normala medan utmål kommer att försvinna. Jag utgår också från att ersättningen till markägare, vilken upphörde 1974, inte skall komma tillbaka och att man därmed skall få en smidigare nationell politik på detta område.

Jag vill även påminna om att man i en socialdemokratisk motion i början av 1970-talet sade ungefär som så att naturtillgångarna under marken, de som finns i jorden, egentligen skall tillhöra folket. Dem skulle inte någon enskild exploatera. Jag instämmer i att det bör vara på det viset.

Slutligen kan jag tillägga följande vad gäller min motion om ett zinkverk. Om vi utvecklar ett svenskt zinkverk med miljövänlig teknik, skulle vi kunna få en modellanläggning, vilket alla som bygger nya industrier eftersträvar. En sådan modellanläggning med miljövänlig teknik skulle kunna säljas till andra länder i Europa, vars zinkanläggningar, enligt utskottet, i dag är nedslitna och gamla. En landstingskollega i Örebro, som sysslar med detta område, uttryckte sig ungefär så här när han hade besökt en anläggning i Belgien: Den såg ut på ett sådant sätt att vi nog inte skulle vilja ha den i vårt län.

Om vi kan skapa ett modernt zinkverk som en modellanläggning, skulle det vara en fördel inte bara för svensk zinkförsörjning, utan vi skulle också framgångsrikt kunna sälja svensk teknik på export.

Anf. 156 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag kan förstå att det för Karl-Erik Häll, om han alldeles nyligen har fört en debatt om dessa frågor, kan kännas litet avslaget att gå upp i talarstolen och framföra samma argument igen. Men för mig är debatten ganska ny, och jag tycker att den är mycket viktig ur regionalpolitisk synvinkel.

Jag tror att regeringen skulle ha haft nytta av om utskottet hade kunnat bestämma sig. Det verkar finnas en viss beslutsvanda när det gäller lokaliseringsorten för borrhärnarkivet. Det måste vara en förutsättning för det utredningsarbete som SGU skall göra att man vet till vilken ort lokaliseringen skall ske. Om Malå blir lokaliseringsort, undviker vi stora kostnader. Sker lokaliseringen till Lövsta utanför Uppsala, blir det helt andra förutsättningar.

Det är inte småsummor som det kostar att anlägga ett borrhärnearkiv, utan det krävs stora ekonomiska insatser. Det är således inte bara regionalpolitiska skäl som talar för att man rätt snart skall bestämma sig för Malå, utan även ekonomiska. Det handlar inte heller bara om ekonomin under ett enstaka år, utan det gäller här i mycket stor utsträckning en verksamhet för framtiden, som fordrar ekonomiska resurser. Därför var det illa att inte näringsutskottet kunde tillstyrka min och Börje Hörnlunds motion och hemställa att riksdagen till regeringen skulle göra ett uttalande om att Malå är en lämplig lokaliseringsort för borrhärnearkivet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Näringsutskottets betänkande 18

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 16 för hemställan i reservation 2 av Jörn Svensson.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 1 av Sten Svensson m. fl. – godkändes med acklamation.

Näringsutskottets betänkande 20

Mom. 3 (prospektering m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (plan för gruvnäringen)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 18 för reservation 2 av Jörn Svensson.

Mom. 8 (avskaffande av inmutningssystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (sambälligt ägande och inflytande på gruv- och mineralområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 16 för reservation 5 av Jörn Svensson.

Mom. 11 (utländska engagemang i svensk gruvnäring)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (ersättning till markägare)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 136 för reservation 7 av Tage Sundkvist m. fl.

Mom. 20 (borrkärnearkiv)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 45 för reservation 8 av Tage Sundkvist och Per-Ola Eriksson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Vissa vallagsfrågor

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:28 om vissa vallagsfrågor (prop. 1984/85:119).

Anf. 157 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottets betänknade nr 28, som vi nu skall behandla, gäller vissa vallagsfrågor, såsom reglerna för tilldelning av valseklar, ändrade regler för registrering av partibeteckning och för poströstning i kyrkofullmäktigeval samt förfarandet med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland vid årets val i enlighet med vad som gällde vid 1982 års val. Om samtliga dessa frågor råder inga skiljaktiga meningar inom utskottet.

I betänkandet behandlas emellertid några motioner av vilka två har föranlett reservationer. Det gäller dels en motion av Bertil Fiskesjö m. fl. angående ändrade villkor för budröstning vid allmänna val, dels en motion av Per-Olof Strindberg i vilken föreslås generell möjlighet till brevröstning för röstberättigade som vistas i utlandet.

När det gäller frågan om budröstning, så kommer motionären själv att tala för den gemensamma borgerliga reservationen. Jag nöjer mig därför med att här helt kort fastslå, att vi moderater helt stöder de synpunkter och krav som framförs i motionen och som också redovisas i reservation nr 2, som jag alltså yrkar bifall till.

Frågan om brevröstning har utretts av 1983 års rösträttskommitté och finns redovisad i kommitténs huvudbetänkande Rösträtt och medborgarskap (SOU 1984:11). Kommittén konstaterar att det administrativt inte utgör något större problem att hantera brevröstningen. Den skulle öka många människors möjlighet att delta i valen, vilket särskilt gäller för dem som har långt avstånd till närmaste röstmottagningsställe och för dem som är bosatta inom områden där endast ett fåtal utlandssvenskar befinner sig, där en särskild röstmottagning därför skulle bli alltför dyrbar och praktiskt svår att genomföra. Kommittén uttalar också att brevröstningen även för andra väljargrupper skulle innebära ett enkelt röstningsförfarande. Ur gransknings- och kontrollsynpunkt skulle det givetvis vara enklast, anför man, om brevröstningen utvidgades till att gälla generellt. Dessa röster skulle vid sammanräkningen kunna hanteras på samma sätt som övriga förtidsröster.

Som enda egentliga nackdel med brevröstningen anför kommittén de svårigheter som skulle kunna uppstå i samband med postgången och som skulle kunna medföra en betydande andel underkända röster. "Svinn", säger

man, skulle uppstå både på grund av förkomna röstkort och på grund av förkomna brevröster. Man redovisar också riksskatteverkets bedömning av försöksverksamheten med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland i samband med 1982 års val. Enligt denna redovisning blev andelen underkända röster alltför stor, nämligen 11 %. Riksskatteverket anser att en viss minskning av antalet underkända röster bör kunna ske på sikt men tror inte att det går att komma ner till samma andel som vid annan, traditionell förtidsröstning.

Trots att rösträttskommittén således har redovisat en rad starka skäl för en generell brevröstning anser den likväl inte tillräckliga skäl föreligga för ett permanent införande av brevröstningsförfarandet. Det är främst bedömningen att alltför många röster skulle underkännas som ligger bakom det ställningstagandet. Kommittén var dock inte enig. Den moderate ledamoten Per-Olof Strindberg reserverade sig mot detta ställningstagande.

Majoriteten i konstitutionsutskottet delar tyvärr rösträttskommitténs uppfattning och vill således inte medverka till att svenska medborgare i utlandet får reella och/eller förbättrade möjligheter att utöva sina lagliga rättigheter. Eftersom det är den förmenta risken för ökat antal underkända röster som ligger bakom utskottsmajoritetens ställningstagande, kan det vara lämpligt att redovisa några av de skäl som medförde underkännande vid 1982 års försöksverksamhet.

Sammantaget var det 241 brevröstningsförsändelser som underkändes. 15 hade använt andra omslag och kuvert än de som föreskrivits av riksskatteverket. 13 kom in för sent. I 58 saknades röstkort. 48 ytterkuvert var felaktigt eller bristfälligt ifyllda. 22 hade använt mer än ett ytterkuvert. 7 försändelser var för tidigt iordningsställda. 28 hade avlämnat röster även i val där rösträtt ej förelåg.

Med bästa vilja i världen kan jag inte finna att de redovisade skälen för underkännande verkar särskilt imponerande eller svåra att bemästra. I några av fallen anser jag dem t. o. m. vara tvivelaktiga, t. ex. när det gäller att ha använt fler än ett ytterkuvert och beträffande för tidigt iordningsställda försändelser. I samtliga fall är det emellertid endast fråga om att förbättra informationen och anvisningarna. Det kan ju ändå inte vara särskilt svårt eller omständligt att på ett enkelt och lättfattligt sätt redovisa de gällande bestämmelserna. Erfarenheterna från 1982 visar ju vad det särskilt gäller att informera om.

För oss moderater är det en självklarhet att så långt möjligt är underlätta för utlandssvenskarna att utöva sin rösträtt. Att ekonomiska skäl och tidsskäl skulle lägga hinder för någon att utnyttja sin rösträtt är djupt otillfredsställande. Genom att införa brevröstningen elimineras dessa hinder. Den innebär också ett alternativ i röstningsförfarandet, som med säkerhet är gynnsamt för många. Den enskildes frihet ökar. Därtill kommer att brevröstningen också kommer att medföra minskad arbetsbelastning på utlandsmyndigheterna, vilket är ekonomiskt fördelaktigt för statsverket.

Herr talman! Fördelarna och vinsterna, särskilt i rättslig bemärkelse, med en generell brevröstning är helt överlägsna de brister som möjligen kan

påtalas i sammanhanget. Alla skäl talar således för att riksdagen beslutar i enlighet med vad som föreslås i reservation nr 1, som jag härmed yrkar bifall till.

Vissa vallagsfrågor

I detta anförande instämde Per-Olof Strindberg (m).

Anf. 158 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Vi har från centern inga invändningar mot de förslag som läggs fram i den nu behandlade propositionen och som tillstyrks av konstitutionsutskottet. Det är bra att även små partier nu kommer att få tilldelning av valsedlar på samma villkor som större och att de får sina listor utlagda i anslutning till vallokalen på samma sätt som andra partier. Vad man möjligen kan vara bekymrad för är den samtidiga neddragningen av antalet tilldelade valsedlar från fem omgångar till fyra. Det minskar onekligen partiernas möjligheter att gå fram med mer än en listtyp i valkretsen.

Som vi hörde nyss är enigheten bakom propositionen inte total. Moderaterna vill vidga möjligheterna till brevröstning, vilket Hans Nyhage talade för. Utskottsmajoriteten, som vi centerpartister ingår i, avstyrker detta. Det är ju så, som Nyhage redovisade, att brevröstning i ett val har prövats i Västtyskland, som märkligt nog inte tillåter röstning på konsulat och beskickningar. Nu skall vi enligt propositionens och utskottets förslag fortsätta med denna brevröstning även i valet i höst.

Den viktigaste anledningen till att vi inte nu vill gå med på en utvidgning till andra länder är att redovisningen för 1982 års val visar att en mycket hög procent av rösterna blev kasserade. Det var alltså inte en helt lyckad metod, men vi har ju inte annat att tillgå just när det gäller Västtyskland. Det är ur de röstandes synpunkt mycket säkrare att rösta på de vanliga valställena i alla de länder där detta är tillåtet.

Jag vill för min del gärna tillägga att detta inte innebär att tanken på en utvidgning av förfarandet definitivt skall avskrivas. Det kan ju tänkas att vi på grundval av de erfarenheter som vi får från röstningen i Västtyskland och ytterligare eftertanke så småningom kan komma fram till former för brevröstning som gör att kassationsprocenten går ned kraftigt. Men det är onekligen en mycket viktig omständighet att själva förfarandet blir sådant att rösterna kan godkännas.

I samband med att jag berör utlandsröstningen vill jag notera att socialdemokraterna dess bättre inte drivit igenom det utredningsförslag man tagit fram om att beröva utlandssvenskar rösträtt. Oppositionen mot detta förslag blev tydligen för stark.

I utskottsbetänkandet behandlas också en centermotion där vi kräver en viss uppstramning av den s. k. budröstningen. Även här gäller det säkerheten vid röstningen. Det är inte fråga om någon inskränkning i medborgarnas möjligheter att rösta, utan om förslag som är ägnade att säkerställa att röstavgivningen går till på ett korrekt sätt. Det är missbruk av budröstningen som vi vill komma åt.

Erfarenheten visar nämligen att budröstningen kan innebära frestelser för

politiskt aktiva att påverka partivalet i själva valhandlingen. De fall som uppmärksammats har främst gällt intagna på vårdanstalter, men det har också inträffat andra fall. Några uppenbara missbruk har beivrats av domstolar, och det har t. o. m. förekommit omval.

Det är naturligtvis inte bra att fusk kan förekomma. Valhandlingen är viktig, och det är den röstande själv som skall avgöra på vilket parti rösten skall läggas. När vi upptäcker brister av det här slaget bör vi försöka rätta till dem så gott det går för att förebygga missbruk.

En uppenbar brist som vi upptäckt är att det råder stor osäkerhet om vad som skall avses med vårdare i vallagens mening. Som bekant kan vårdare enligt vallagen tjänstgöra som röstavlämnare för en eller flera röstberättigade som själva är förhindrade att ta sig till vallokal.

Men vem som skall anses vara och av röstmottagaren accepteras som vårdare är inte närmare angivet.

I princip kan vem som helst uppge sig vara vårdare för andra röstberättigade och därmed bli godtagen som bud. Valförättarnas möjligheter att göra någon kontroll är i det närmaste obefintlig, och vid överklagande är det nästintill omöjligt att kunna fastlägga vad som verkligen har förekommit.

Det är detta som vi med vår motion vill ändra på. Vi vill att det i vallagen skall införas en definition av begreppet vårdare, på det sätt som anges i vårt lagförslag. Vi vill att det på valsedelsförsändelsen skall anges i vilket vårdnadsförhållande vårdaren står till väljaren.

Det är bara att konstatera att det tyvärr inte har gått att nå enighet om detta förslag i utskottet. Folkpartiet och moderaterna stöder vårt förslag men inte den socialistiska majoriteten. Jag yrkar således, herr talman, bifall till reservation nr 2.

Anf. 159 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Till konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:28 om vallagsfrågor är, som redan påpekats, fogade två reservationer, och jag skall anföra några få synpunkter på dem.

Moderaterna svarar ensamma för reservation 1 om brevröstning. Reservationen går ut på, som vi har hört, att moderaterna vill införa brevröstning som en generell möjlighet för utlandssvenskar.

Utskottsmajoriteten delar emellertid den uppfattning som tillkommit efter utvärdering av 1983 års rösträttskommitté, som finner att inte tillräckliga skäl föreligger för att föreslå att brevröstning skall införas permanent. Utskottets majoritet anser vidare att förfarandet med brevröstning bör användas endast i de fall då röstning vid svenska utlandsmyndigheter inte kan genomföras i något land. Det senare var fallet i Förbundsrepubliken Tyskland vid 1982 års val, och det föranledde en särskild ordning med brevröstning för de röstberättigade som vistades där. Jag yrkar avslag på reservation 1.

Reservation 2 är gemensam för de borgerliga partierna, som i anslutning till bestämmelserna om budröstning vill ha, som vi har hört, ett slags precisering av begreppet vårdare, som förekommer i vallagen när det gäller

budröstning. Reservanterna vill bl. a. att vårdare skall ange i vilket vårdnadsförhållande han eller hon står till väljaren.

Majoriteten har avvisat liknande förslag tidigare, senast i anslutning till konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:10, och gör fortfarande samma bedömning. Jag yrkar avslag även på reservation 2, samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Anf. 160 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det var en mycket kortfattad motivering för majoritetens ståndpunkt från Yngve Nyquists sida. Jag utgår från att Yngve Nyquist, lika väl som vi andra, vill att det skall gå korrekt till vid valen. Nu har vi erfarenheter som visar att det inte alltid gör det. Vi har också erfarenheter som visar att just användningen av vårdare som bud ger problem.

Jag vill fråga Yngve Nyquist: Vad är det för fel på de förslag som har framlagts i reservationen och som syftar till att rätta till välkända brister i den nuvarande ordningen?

Anf. 161 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Reservanterna pekar på de rena missbruksfallen, men dessa har, herr Fiskesjö, blivit beivrade genom beslut av domstol. Utskottet har understrukt vikten av att partiernas värvning och budröstning skall hållas klart isär. De nämnda rättsfallen kommer säkert att bidra till att det blir så, och valarbetarna blir med all säkerhet orienterade om de här sakerna.

Anf. 162 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är klart att det är mycket bra att missbruk – åtminstone i vissa fall – blir beivrat. Fattas bara annat, om missbruket blir känt. Men risken är att det försiggår mycket som aldrig blir känt och som heller aldrig blir beivrat.

Enligt min bestämda mening är det bättre att förebygga missbruk genom vettiga regler än att i efterhand försöka beivra det missbruk som uppkommer på grund av att reglerna inte är tillfredsställande.

Anf. 163 YNGVE NYQUIST (s):

Herr talman! Som jag nyss nämnde har frågan behandlats så sent som i höstas. Från vårt parti anförde vi då synpunkter på den, och jag kan inte se att situationen på något vis har ändrat sig sedan dess. Jag anser att vi bör avvakta till det val vi skall ha i höst. Sedan får vi se om det verkligen finns skäl att gå så långt som reservanterna önskar.

Jag tror att det inte skulle vara så särskilt enkelt för en valförrättare att klara ut vad reservanterna menar med den lagtext som de föreslår.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (brevröstning)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 76 för reservation 1 av Anders Björck m. fl.

Mom. 4 (villkoren för budröstning)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 136 för reservation 2 av Anders Björck m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

22 § Realisationsvinstbeskattningen, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1984/85:45 om realisationsvinstbeskattningen, m. m.

Anf. 164 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Realisationsvinstbeskattningen av bostäder bör utformas likadant oavsett boendeform. Samma principer som gäller egna hem och andra fastigheter bör alltså prägla också realisationsvinstbeskattningen av bostadsrätter och av de ägarlägenheter som kommer att kunna bli verklighet efter en borgerlig valseger i höst. Beskattningen skall utformas så, att nominella vinster inte kan drabbas av beskattning. Det är ju bara luftvinster.

För att förbättra rörligheten och skapa rättvisa bör också uppskovsreglerna utformas så, att uppskov kan ges vid flyttning mellan olika upplåtelseformer i boendet. De nya regler som riksdagen antagit för realisationsvinstbeskattningen av bostadsrätter motsvarar inte dessa, mycket tungt vägande, principiella krav. De bör därför snabbt ses över och ändras, vilket också begärs i reservation till skatteutskottets betänkande.

År 1980 begränsades indexuppräknningen vid realisationsvinstbeskattningen av fastigheter, så att någon indexuppräkning inte medges för de första fyra åren av fastighetsinnehavet. Reglerna infördes därför att man menade att det därmed inte behövdes någon diskussion om en begränsning i rätten att göra ränteavdrag. Som kammarens ledamöter torde ha klart för sig har sedermera en avdragsbegränsning införts. Den är självfallet principiellt helt felaktig. Därmed borde åtminstone indexuppräknningen återställas till den tidigare formen. Det förtjänar också nämnas att de regler som nu har införts har lett till stort krångel och besvärligheter i taxeringsarbetet.

Det är mycket angeläget att på olika sätt främja företagens möjligheter att anskaffa riskkapital. Därför är ett brett intresse för aktiesparande mycket positivt för samhället i sin helhet. Det bör uppmuntras. Trots detta har den nuvarande regeringen genomfört en rad försämringar av villkoren för aktiesparande. Skattereduktionen för utdelningar på mindre aktieinnehav har slopats, realisationsvinstbeskattningen för aktier har skärpts, och en omsättningsskatt på aktier har införts. Det skedde i all hast, trots stark kritik från berörda parter och från alla icke-socialistiska partier. Man genomförde omsättningsskatten utan sedvanlig remissbehandling och granskning av lagrådet, dvs. utan den beredning som faktiskt förutsätts i vår grundlag. Man har skärpt förmögenhetsskatten och arvsskatten samt infört vinstdelnings-

Nr 114

Onsdagen den
10 april 1985

*Realisationsvinst-
beskattningen,
m. m.*

skatt för att finansiera de kollektiva löntagarfonderna. Man har också ersatt skattefondssparandet med ett allemanssparande.

Dessa åtgärder har lett till att sparande i aktier har missgynnats kraftigt i förhållande till andra, mindre produktiva kapitalinvesteringar. Det har i sin tur lett till att hushållens andel av aktieinnehavet har minskat. I stället har institutionernas andel ökat kraftigt. Det motverkar intresset av att sprida ägandet av aktier och därmed ägandet av det svenska näringslivet bland människorna i detta land.

Den angivna utvecklingen måste brytas. Mot den bakgrunden är det rimligt att omsättningsskatten på aktier slopas, att de genomförda skatteskräpningarna på realisationsvinster på äldre aktier upphävs och att skattereduktionen på mindre aktieutdelningar återinförs. Dessutom bör realisationsvinstbeskattningen för aktier över huvud taget ses över, inte bara i syfte att förenkla reglerna utan också för att bringa dem i bättre överensstämmelse med vad som gäller i andra länder.

När riksdagen beslöt att avskaffa rätten att göra avdrag för egendomslivräntor, som utgick i samband med fastighetsförsäljningar, tog man inte hänsyn till alla de konsekvenser som skulle uppstå från tidigare etablerade livränteförhållanden.

Det har lett till att det skapas inlåsnings effekter, som gör att exempelvis rörelser av olika slag i realiteten inte kommer att kunna överlåtas. Detta är helt orimliga, icke förutsedda effekter av lagstiftningen. Det är mot den bakgrunden som vi från moderata samlingspartiet i reservation 2 vill att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till förtydligande av lagstiftningen.

Herr talman! Med vad jag nu har anfört ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, 5, 6 och 7 vid skatteutskottets betänkande 45.

Anf. 165 INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 1984/85:45 behandlas reavinst- och förmögenhetsbeskattning av bostadsrätter och aktier samt kravet om återinförande av skattereduktion för aktieutdelning.

Centern anser att realisationsvinstbeskattningen av bostadsrätter skall vara lika med den som gäller för småhus. Den nya realisationsvinstbeskattningen av bostadsrätter grundades inte på några bostadspolitiska överväganden. Realisationsvinstbeskattningen av bostadsrätter kan inte avskiljas från de skatteregler som gäller i övrigt på bostadsmarknaden.

Småhusägande och bostadsrätt har många likheter. Man satsar eget kapital i boendet. Sparandet i egen bostad är värdefullt ur samhällets synpunkt. Då bör också beskattningsreglerna vara likartade.

Så är inte fallet. Realisationsvinstbeskattningen av bostadsrätter skiljer sig på avgörande punkter från vad som gäller för ägda småhus. Framför allt saknas regler om indexuppräkning och uppskov med beskattningen.

Det här kan leda till stora svårigheter för den barnfamilj som behöver en större bostad eller för den som av arbetsmarknadsskäl måste byta bostadsort. I de fallen slår de nuvarande reglerna hårt och orättvist. De missgynnar dem

som bor i bostadsrättslägenheter. Detta måste vara fel. Skattereglerna bör vara likformade.

Därför yrkar vi i reservation nr 3 att riksdagen hos regeringen begär ett förslag som innebär att reglerna om realisationsvinster på bostadsrätter skall utformas så att villkoren blir desamma som för småhus.

I centermotionen 1486 tas flera viktiga frågor upp om beskattningen av bostadsrättsföreningar och deras delägare. Eftersom bostadskommitténs slutbetänkande avlämnas inom den närmaste tiden, avstår vi nu från att ställa något yrkande i dessa frågor.

I reservation nr 6 yrkar vi att den särskilda skattereduktionen för mindre aktieutdelningar som infördes 1980 återinförs. Den infördes för att lindra dubbelbeskattningen av aktieutdelningar, stimulera aktiesparandet och därmed ge ökade möjligheter för näringslivet att anskaffa riskvilligt kapital. 1982 avskaffade den socialdemokratiska regeringen dessa regler. Det var en av flera åtgärder för att missgynna det enskilda aktiesparandet. Mot den bakgrunden är det naturligt att hushållens andel av aktieinnehaven minskar.

Denna utveckling bör snarast brytas. Återinförandet av skattereduktionen för aktieutdelningar är en stimulans som direkt riktar sig till hushållens sparande i aktier.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Hushållssparandet är en viktig del i vår samhällsekonomi, och det är nödvändigt att det ökar. Statens stora lånebehov för att täcka budgetunderskottet ställer stora krav på kapitalmarknaden. Det är också viktigt att näringslivets behov av riskvilligt kapital kan tillgodoses. Det innebär att det produktiva sparandet måste stimuleras. Utvecklingen under de senaste åren har väl i stället visat ett ökat intresse för improduktiva investeringar, i diamanter, konst, antikviteter och andra samlarobjekt. Dessa är ju fria från beskattning.

Denna utveckling är naturlig med tanke på de försämringar i beskattningen som regeringen gjort under de senaste två åren. Detta gäller inte minst aktiebeskattningen.

Aktiesparandet är till nytta både för den enskilde och för samhället. Den enskilde kan genom aktiesparandet förbättra sin ekonomi. För samhällsekonomin är det en nödvändig del för att säkerställa näringslivets behov av kapital. Det är därför viktigt att den enskilde stimuleras till att spara i aktier. En förutsättning för detta är en rimlig och rättvis aktiebeskattning.

Anställdas förvärv av aktier är en viktig del i aktiesparandet. Deläggande i det egna företaget är positivt. Den utveckling som ägt rum under de senaste åren, där enskilt ägande av aktier minskar och en allt större andel ägs av institutioner, anser jag felaktig. Aktiemarknaden som utgör en så viktig del av vårt ekonomiska system skall ha en bred förankring hos den stora allmänheten. Vi hade här en positiv utveckling under Fälldinregeringarnas tid. Tyvärr har den utvecklingen nu brutits. Bolag, investmentbolag, stiftelser och aktiefonder har en lindrigare beskattning än privata hushåll.

Arvsbeskattningens orimliga effekter har vi sett i några aktuella fall. Dödsbon har försatts i konkurs för att klara arvsskatten. Detta är helt orimliga regler.

Onsdagen den
10 april 1985

*Realisationsvinst-
beskattningen,
m. m.*

Det här är några exempel som visar hur nödvändigt det är med en översyn av aktievinstbeskattningen, som vi kräver i reservation nr 7.

Kapitalvinstkommitténs utredningsuppdrag i fråga om aktievinster begränsar sig i huvudsak till att förenkla reglerna. Det är en angelägen åtgärd, men det räcker inte med detta. Det behövs en allsidig översyn av de grundläggande förutsättningarna för beskattningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 6 och 7.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 166 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 6 och 7. Jag kan åberopa vad de tidigare talarna sagt om reservationerna 3 och 6 och skall tala något om reservation 7.

Utskottsmajoriteten skriver bl. a. "att bred enighet råder om angelägenheten av att på olika sätt främja företagens möjligheter att anskaffa riskkapital och att ett brett intresse för aktiesparande är positivt". Ett sådant påstående kan vi från folkpartiets sida skriva under, men vi drar tydligen andra slutsatser än majoriteten. Den enda logiska slutsatsen måste vara att när man vill uppmuntra aktieägande skall man se till, att aktieinnehav eller försäljning av aktier inte beskattas hårdare än andra kapitaltillgångar eller inkomster. I dag är det inte så.

För att illustrera hur orimligt och ojämnt realisationsvinstbeskattningen fungerar när det gäller försäljning av aktier jämfört med fastighet eller bostadsrätt har jag i en motion, nr 478, dragit fram ett mycket enkelt räkneexempel. Jag utgår från att alla ledamöter i skatteutskottet har läst motionen, även om det nästan inte verkar så ibland, och jag skall därför avstå från att läsa upp hela historien. Men låt mig i stället vända på den något.

Om jag gick runt här i huset eller i staden och frågade dem jag mötte: Vad har 57 000 kr., 500 kr. och 21 750 kr. för gemensam nämnare? tror jag inte någon skulle ge mig det sökta svaret, som nämligen är att om man säljer eller realiserar en kapitalvara och får 200 000 kr. betalt för den, beräknas realisationsvinsten bli antingen 57 000 eller 500 eller 21 750 kr., beroende på vad man har sålt. Alla som inte är så insatta i vårt skattesystem som utskottets ledamöter skulle säkert tro att jag försökte komma med ett försenat aprilskämt, men det är tyvärr inte så. Det är tvärtom så, att beräkningen av realisationsvinster beror inte på den verkliga vinsten utan på tillgångens art. Vid försäljning av aktier för 200 000 kr. blir realisationsvinsten 57 000 kr., som man får betala skatt för. Om man säljer ett hus för samma summa blir vinsten 500 kr., och säljer man en bostadsrätt blir vinsten fr. o. m. i år 21 750 kr.

Det finns många absurditeter i vår skattelagstiftning. Vi är alla skyldiga till en del av dem. Konkurrensen om vad som är mest oförklarligt är hård. Jag skulle vilja hävda att olikheten när det gäller beräkningen av realisationsvinsten vid försäljning av aktier och bostäder hör till det mest absurda. Det är

därför jag har motionerat om en översyn av realisationsvinstbeskattningen. Jag tycker, herr talman, att det är rent obegripligt att utskottsmajoriteten tycks blunda för verkligheten. Det är desto underligare som utskottet normalt brukar vara ense om att beskattningsreglerna skall vara neutrala.

Nr 114

Onsdagen den
10 april 1985.

*Realisationsvinst-
beskattningen,
m. m.*

Anf. 167 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! I de motioner från vpk som nu behandlas har vi föreslagit skärpningar av realisationsvinstbeskattningen. Det gäller i det här fallet både vid försäljning av fastigheter och vid försäljning av aktier. Dessutom föreslår vi i en motion att omsättningsskatten på aktier höjs från 1 till 2 %.

Innan jag går in på sakfrågorna måste jag dock beröra hemställen i utskottsbetänkandet. Under mom. 4 behandlas omsättningsskatten på aktier. De motioner som där tas upp har alla moderater som motionärer, som vill slopa omsättningsskatten. Här borde rimligtvis också, herr talman, vårt yrkande om att höja omsättningsskatten ha funnits med. Det är fråga om motion 2387 yrkande 2 som finns med både i reciten och i utskottets motivering. Jag utgår från att kammarkansliet ombesörjer att detta rättas till under debattens gång. Annars hamnar faktiskt riksdagen i en situation där den behandlar argumenten men inte yrkandet.

Så till sakfrågorna. Aktiespekulationen, eller som vissa föredrar att kalla det, aktiesparandet, är omfattande i vårt land. Omsättningen på aktiebörsen uppgår ju för närvarande till omkring 80 000 milj. kr. årligen. För bara fem år sedan var motsvarande omsättning 1 900 miljoner. Alltså på mindre än en femårsperiod har omsättningen gått upp med drygt 4 000 %. Det är i och för sig en onormal uppgång, men utmärkande är ju att omsättningen stannat kvar vid detta onormalt höga läge, trots att främst de borgerliga partierna ondgjorde sig över införandet av omsättningsskatten för några år sedan. Nu har tydligen de båda borgerliga mittenbröderna insett, i varje fall till en del, den stora orättvisan i att omsättningen på börsen var helt skattefri. Situationen har nu i viss mån om än mycket knappt förändrats.

Från vpk:s sida har vi under en rad av år krävt införandet av just den här typen av beskattning. Vi har gjort detta från flera olika utgångspunkter, dels därför att vi ansåg att denna typ av verksamhet borde beskattas, dels ur ren rättvisesynpunkt. Det är framför allt ett rättvisekrav, menar vi, från alla de människor som inte har större inkomster än att de måste konsumera huvudparten av inkomsten och därmed också erlagga mervärdesskatt till skillnad från dem som har inkomster som de inte behöver konsumera helt utan även kan utnyttja inkomsterna till att spekulera i aktier, fastigheter och liknande. Det är dessutom från oss kommunister ett absolut krav att spekulering, oavsett om det gäller spekulering i aktier eller någon annan typ av spekulering, skall beskattas hårt, i högre grad än i fråga om inkomster av produktiv verksamhet, exempelvis arbete. Det är förvisso, även i Sverige, ett typiskt drag inom kapitalismen att man beskattar arbete hårdare än kapitalpekulation.

Vi har föreslagit att omsättningsskatten på aktier i år skall fördubblas, från 1 till 2 % men det innebär inte att vi för framtiden nöjer oss med denna nivå

Onsdagen den
10 april 1985

*Realisationsvinst-
beskattningen,
m. m.*

på beskattningen. Vi anser att den i framtiden bör vara väsentligt högre.

I det här sammanhanget vill vi även ta upp förslag om skärpning av reavinstbeskattningen av bl. a. aktier. Det förhållandet att ett innehav av aktier varat minst två år medför att beskattningen vid en försäljning endast drabbar en mindre del av reavinsten kan från vår sida inte accepteras. Vi har föreslagit skärpningar, som innebär att 75 % av reavinsten skall tas upp till beskattning. På så sätt skulle mer än maximalt 32 % av reavinsten, som nu är gällande, tillkomma det allmänna i form av beskattning.

De spekulationsvinster som uppkommer genom aktier har ju i sig inte någon grund i produktiv verksamhet, utan är mera uttryck för just spekulering. Därför finns det ytterligare motiv för en hårdare beskattning.

Vi anför också i vår motion 471 att reavinstbeskattningen bör skärpas när det gäller fastigheter. Här har utan tvivel stora reavinster endast drabbats av relativt liten beskattning. Stora s. k. övervinster görs och har gjorts på fastigheter under en rad år, främst under samma period som de borgerliga partierna haft makten i regeringskansliet. Inte en ansats från de regeringarna att stävja detta med en skärpning av reavinstbeskattningen!

Därför var det oväntat, men självfallet bra, när man härom veckan fick höra en moderat i en bostadsdebatt säga att det rätta är att ha en reavinstbeskattning som gör att det allmänna tar in skatt på övervinster. Det var som sagt oväntat, men det var bra att det kom.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till vpk-motionerna. Jag utgår också från att det ges tillfälle att ta ställning till våra krav på höjd aktieomsättningsskatt.

Anf. 168 EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Betänkande 45 från skatteutskottet behandlar ett antal motioner, de flesta lämnade av borgerliga ledamöter. Gemensamt för dessa motioner är att man vill minska eller ta bort olika skatter, medan de två kommunistiska motionerna kräver skärpningar. I de borgerliga motionerna framförs krav på lindring av beskattningen i samband med försäljning av fastigheter, bostadsrätter och aktier, ett återinförande av skattereduktionen för aktieutdelningar och en översyn av aktievinstbeskattningen – naturligtvis i syfte att lindra beskattningen.

Utskottet avstyrker samtliga motioner, och det har föranlett de borgerliga ledamöterna i utskottet att föga 7 reservationer till betänkandet, som nu har kommenterats av Bo Lundgren, Ingemar Hallenius och Karin Ahrlund. Jag skall, herr talman, återkomma till reservationerna, men först kanske jag bör göra ett par mer allmänna reflexioner kring dem.

För det första kan man säga att även vad gäller de områden av skattepolitiken som vi just nu behandlar kan man urskilja betydande oenighet mellan de tre borgerliga partierna. Exempelvis är moderaterna ensamma om att vilja ta bort omsättningsskatten på aktier och förändra reglerna vad avser fastighetsvinster. Centerpartiet och folkpartiet anför i sitt särskilda yttrande att det statsfinansiella läget inte möjliggör ett borttagande av omsättningsskatten eller andra lättnader i aktiebeskattningen.

Herr talman! Om man företar en genomgång av olika betänkanden från

skatteutskottet, så finner man ofta skilda uppfattningar från de borgerliga partierna. Om en borgerlig regering på nytt skulle få chansen, skulle den med stor sannolikhet även denna gång stupa på skattepolitiken. Nu får man hoppas att nationen förskonas från detta oblida öde.

För det andra upplever vårt land, inte minst på grund av de sex borgerliga åren, ett statsfinansiellt rekonstruktionsarbete. Detta har inneburit uppföringar för svenska folket. Att i ett sådant läge, där fortfarande så mycket återstår i arbetet med återuppbyggnaden av den svenska ekonomin, framlägga förslag i riksdagen om borttagande av omsättningsskatten på aktier, skattelindringar vid fastighetsförsäljning och återinförande av skattereduktionen för aktieutdelningar ter sig väl magstarkt. Men det visar med all önskvärd tydlighet vilka samhällsgrupper som de borgerliga, i första hand moderaterna, företräder.

För någon vecka sedan behandlade vi i riksdagen skatteavdraget för fackföreningsavgifter. Det är ett avdrag som en vanlig löntagare kan tillgodogöra sig. Då agerade de borgerliga för ett slopande av skatteavdraget. I dag står de här och förespråkar skattelättnader för aktieägare. Men på sitt sätt är det bra att moderaterna så oförblommerat redovisar sin politik. Då vet ju svenska folket vad som skulle hända efter valet i höst, om olyckan skulle vara framme.

Så några korta kommentarer beträffande reservationerna. I reservation 1 som gäller fastighetsvinster hävdar moderaterna att det blir svårt för den enskilde att förstå reglerna och använder detta såsom argument för ett avskaffande av desamma för att därmed mildra beskattningen. Får jag då påminna Bo Lundgren om att när rätten till indexuppräknung begränsades 1980 rådde politisk enighet om att beskattningsreglerna borde skärpas. Vid den tidpunkten tvingades moderaterna att ta ett visst ansvar, eftersom de ingick i den borgerliga riksdagsmajoriteten.

Reservation 2 gäller egendomslivräntor. Där anser moderaterna att det finns risk för inlåsnings effekter, eftersom övergångsbestämmelserna skulle vara oklara. Utskottet har precis motsatt uppfattning och menar att det med de gamla reglerna faktiskt fanns större risk för inlåsnings effekter.

Reservation 3 handlar om försäljning av bostadsrätt. Här anser reservanterna att skattereglerna skall utformas på samma sätt som för småhus. När dessa beskattningsregler utformades framhöll utskottet vikten av att reglerna blev neutrala. Det upprepar vi nu på nytt i betänkande 45, s. 10, tredje stycket. Jag avstår från att citera och hänvisar till vad utskottet anför i sitt betänkande.

Det väsentliga, herr talman, är inte om reglerna är identiskt utformade utan att de i allt väsentligt ger samma skatteutfall. Om man klarar detta och samtidigt kan förenkla för de skattskyldiga skall man naturligtvis välja den väg som utskottet har valt. Dessutom förutsätter utskottet att regeringen noga följer tillämpningen och tar de initiativ som eventuellt kan visa sig erforderliga.

Reservationerna 4–6 har jag redan inledningsvis kommenterat. Att minska skatteinkomsterna på det sätt som moderaterna föreslår är inte bara

*Realisationsvinst-
beskattningen,
m. m.*

orättfärdigt utan även utmanande mot andra grupper i samhället. Det är inte människor som handlar med aktier som är de mest utsatta grupperna i dagens samhälle. Därför skall också de vara med och bidra till det ekonomiska återuppbyggnadsarbetet.

Slutligen, herr talman, vill jag rikta mig till Tommy Franzén. Det är möjligt att någon motion inte har blivit riktigt avstyrkt. Jag tänker på motion 2387. Tommy Franzén hänvisar till mom. 4 i utskottets hemställan. Men mom. 8 handlar om en översyn av aktievinstbeskattningen. I detta moment avstyrks följdriktigt motion 2387. Det tolkar jag som att motionen är vederbörligen avstyrkt på det sätt som skall ske.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 169 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Egon Jacobsson försökte göra ett nummer av den skillnad som naturligen finns mellan tre partier när det gäller den exakta utformningen av skatteregler. Det som han glömde att nämna – och inte vill nämna – är att det i de flesta frågor som rör beskattningsregler finns en betydande enighet mellan de borgerliga partierna. Vi vill inte höja skattetrycket, utan tvärtom försöka göra förändringar som leder till förbättringar för de enskilda medborgarna.

Socialdemokraterna vill gå åt ett helt annat håll. De vill fortsätta att skärpa skattetrycket, i enlighet med den politik som fördes fram till regimskiftet 1976 och som sedan har fullföljts under perioden 1982–1985. Dessa skattehöjningar drabbar de vanliga människorna, dem som har inkomster där den stora skattebasen i landet finns.

Det är ganska häpnadsväckande att Egon Jacobsson talar om att regeringen nu är inne i ett s. k. statsfinansiellt rekonstruktionsarbete. Den socialdemokratiska regeringen har på tre år ökat statsskulden mer än vad som skedde under perioden 1976–1982. Om det är ett rekonstruktionsarbete, hoppas jag att socialdemokraterna åtminstone försöker använda orden på ett annat sätt.

Socialdemokraterna har mer än 75 gånger genomfört en skattehöjning. Man har höjt skatterna med 30 000 milj. kr., vilket innebär 8 500 kr. per hushåll, och man har fortsatt att år för år öka statsskulden. Trots detta talar Egon Jacobsson nu om ett statsfinansiellt rekonstruktionsarbete. Det är ett häpnadsväckande uttalande.

När det gäller den skatteteknik som det här rör sig om för enskilda människor vill jag fråga Egon Jacobsson: Är det rimligt att man vid försäljning av bostadsrätter kan få beskatta nominella vinster? Är det rimligt, Egon Jacobsson, att det inte finns uppskovsregler som gör att människor på ett vettigt sätt kan flytta från en ort till en annan eller från en upplåtelseform till en annan?

Är det, när det gäller aktiebeskattningen, inte rimligt att vi försöker stimulera enskilda människor att bli delägare i det svenska näringslivet, att vi försöker få ett riskvilligt kapital som bygger upp produktiv sysselsättning i Sverige och dessutom ökar skattebasen genom att vi får en större nationalin-

komst? Det ni socialdemokrater sysslar med är snarare att försöka krympa skattebasen.

Anf. 170 INGEMAR HALLENUS (c):

Herr talman! Jag noterar att Egon Jacobsson inte på något sätt berörde vikten av att vi kan bibehålla och öka det produktiva sparandet. Jag hänvisade till att utvecklingen under det senaste året har varit att det improduktiva sparandet har ökat. Med hänsyn till de stora anspråk som vi har på kapitalmarknaden, inte minst från statens sida, är det helt nödvändigt att det produktiva sparandet stimuleras och icke missgynnas. I det sparandet är aktiesparandet en viktig del, framför allt i hushållens sparande. Bara Aktiespararna har ju inemot 100 000 medlemmar. Det visar hur stort intresset är. Det gäller att man då utnyttjar de möjligheter till ett produktivt sparande som finns och att skattereglerna inte missgynnar ett sådant sparande.

När det gäller bostadsrätterna säger Egon Jacobsson att skatteutfallet skall bli detsamma, men det är det som det inte blir med den nuvarande lagstiftningen.

Egon Jacobsson vill framställa centerns budgetalternativ som realistiskt. Låt mig då bara påpeka för Egon Jacobsson att centerns budgetalternativ innebär ett budgetunderskott som är 10 miljarder lägre än regeringens. Detta visar att vi har tagit allvarligt på frågan att bringa ned budgetunderskottet, vilket tyvärr inte socialdemokraterna har gjort under senare år.

Anf. 171 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Egon Jacobsson använde halva sin tid till att tala om oenighet mellan tre borgerliga partier. Jag vill påpeka att det inte är så konstigt om tre olika partier i vissa frågor har olika åsikter. Det är tvärtom mycket naturligt – det är därför vi är tre partier.

Men det väsentliga är att vi i de stora skattefrågorna är helt beredda att tala oss samman efter valet i höst och att vi är övertygade om att vi skall kunna göra det.

Får jag dessutom påpeka för Egon Jacobsson att det, såvitt jag vet, råder stor oenighet också hos socialdemokraterna när det gäller skattepolitiken. Jag hörde i kväll i TV finansministern förklara hur svårt han hade det i sitt eget parti och med LO när han ville sänka marginalskatterna. Det tycks förekomma en viss oenighet även bland socialdemokraterna – det är rättare sagt allmänt bekant.

Egon Jacobsson sade, apropå realisationsvinster och neutrala regler, att det väsentliga är att det blir samma skatteutfall när man gör en försäljning. Det håller jag med om, och det är precis detta som jag i min motion har visat att det inte blir. Det är därför som jag vill ha en översyn av realisationsvinstbeskattningen. Skatteutfallet är inte oberoende av vad man har sålt.

Anf. 172 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Mot bakgrund av att vi har haft en särskild diskussion om den

Nr 114

**Onsdagen den
10 april 1985**

*Realisationsvinst-
beskattningen,
m. m.*

Onsdagen den
10 april 1985

*Realisationsvinst-
beskattningen,
m. m.*

formella behandlingen av motionsyrkandet kanske jag inte uppfattade allt vad Egon Jacobsson sade. Jag uppfattade inte att Egon Jacobsson egentligen hade något försvar gentemot att inte höja aktieomsättningsskatten. Jag vet också att det inom det socialdemokratiska partiet finns ett visst intresse för att en sådan höjning skall komma till stånd, och jag utgår ifrån att den utvärdering som rimligen borde vara i det närmaste klar av hur 1984 års aktieomsättningsskatt har utfallit, kommer att ge vid handen att det finns skäl och utrymme för att vid senare tillfälle återkomma till en höjning av omsättningsskatten.

Beträffande den formella frågan har det med utgångspunkt i mitt påpekande varit litet diskussion med kammarkansliet och utskottets kanslichef. Man säger att det enda riktiga vore att motionen behandlades under mom. 4, men att det för en sådan ändring erfordras en återremiss av ärendet. Med utgångspunkt i att jag vet att vi har ett ganska digert program både i skatteutskottet och i kammaren under tiden framöver, kommer jag att avstå från att yrka på den formellt riktiga behandlingen. Jag nöjer mig med att motionen tas upp under mom. 8.

Anf. 173 EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Det verkar som om det viktigaste för Tommy Franzén är att få motionen riktigt avslagen, och jag tror nog att vi skall klara av det.

Sedan vill jag till Bo Lundgren och Karin Ahrland säga: Båda två försöker tona ner de skillnader som de facto finns när det gäller uppträdandet inom skattepolitiken. Man säger att det råder en betydande enighet, men det är ju inte alls så, Bo Lundgren! Går man igenom skatteutskottets betänkanden under denna mandatperiod finner man betydande oenighet.

Bo Lundgren säger att det finns enighet om att inte vilja höja skattetrycket. Det stämmer – när ni är i opposition. Men i regeringsställning höjde ni skattetrycket från 48,5 % till 51,1 % av bruttonationalprodukten. Detta är den moderata skattepolitiken. Före 1976 års val lovade ni att sänka ett tjugotal skatter. Före 1979 års val – då ni hade gått i opposition – skulle ni sänka skatterna. Före 1982 års val skulle ni sänka skatterna. Nu är ni också i opposition, och nu skall ni sänka skatterna. Men 1977/78, när Gösta Bohman var ekonomiminister, och 1980/81, då ni hade det direkta ansvaret, höjdes 74 skatter. Jag har dem förtecknade, Bo Lundgren, men tiden medger inte att jag nu läser in dem till kammarens protokoll. Det var emellertid inget dåligt antal höjningar ni åstadkom när ni hade det politiska ansvaret. När ni satt utanför regeringen och drev oppositionspolitik samtidigt som ni stödde de två andra borgerliga partierna, var ni också med och röstade både för nya skatter och för höjningar av redan införda skatter.

När det gäller uppskavsreglerna, Bo Lundgren, har vi en kommitté som arbetar. Det känner Bo Lundgren väl till. Den kommer att lämna sitt betänkande om någon månad. Utskottsmajoriteten tycker därför att det är rimligt – vilket också är praxis – att man avvaktar tills kommittén kommer med sitt förslag.

Jag vill till Ingemar Hallenius säga att vi visst skall öka det produktiva

sparandet. Det är bara det att vi har olika uppfattning om metoderna för hur vi skall göra det.

När det gäller budgetalternativet skall jag inte göra några kommentarer, då risken annars är att vi kommer in i en ny och kanske vidgad diskussion. Det tycker jag skulle vara onödigt.

Till Karin Ahrlund skall jag inte säga något mer. Jag tycker att vi skall skona hennes hals.

Anf. 174 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Den allmänna skattedebatt som Egon Jacobsson inledde borde kanske ha ägt rum vid en annan tidpunkt, med tanke på kammarens arbetschema. Kommentaren måste ändå göras att när Egon Jacobsson använder siffror gör han det på ett sätt som ger en felaktig beskrivning av verkligheten. Vid jämförelsen av skattetrycket 1976 med skattetrycket 1982 glömmer han att man 1976 – under den dåvarande finansministern – hade föreslagit och i riksdagen fått igenom ett antal skattehöjningar som fick effekt den 1 januari 1977. Skattetrycket var i själva verket, när det gäller de borgerliga besluten, oförändrat under perioden. Samtidigt hade skattetrycket på den kommunala sidan stigit, men skattetrycket på den statliga sidan minskade alltså under den här perioden. Inflationsskydd av skatteskalen infördes, vilket gjorde att man inte fick automatiska skattehöjningar till följd av inflationen. Detta har nu regeringen föreslagit skall avskaffas helt. Marginalskatterna sänktes, om än inte i tillräcklig omfattning. Den allmänna arbetsgivaravgiften slopades, och man vidtog flera andra skattesänkningar. Totalt sett minskade alltså det statliga skattetrycket under den här perioden, och det vet Egon Jacobsson naturligtvis mycket väl.

Det som sedan har skett är en konsekvent genomförd höjning av skattetrycket för de enskilda människorna och för hushållen. Det är främst hushållen som drabbats av de skattehöjningar som socialdemokraterna har genomfört. Det är därför vi har fått ungefär 200 000 fler socialbidragstagare i Sverige sedan socialdemokraterna tog makten 1982.

När det gäller sakfrågorna kvarstår fortfarande denna viktiga fråga till Egon Jacobsson: Är det rimligt att man beskattar bara nominella vinster – och är det å andra sidan inte rimligt att man får uppskov för att kunna övergå från en upplåtelseform till en annan på annan ort, när man exempelvis tvingas byta arbete? Att den kommitté som Egon Jacobsson är ledamot av skall lägga fram ett förslag om en månad hindrar inte att Egon Jacobsson uttrycker en egen mening i frågan.

Slutligen, herr talman, vill jag fråga om det inte är rimligt att man ger de enskilda människorna större möjlighet att bli delägare i det svenska näringslivet. Jag är medveten om att en socialistisk politik innebär att man hellre vill att fackföreringsfonder och stora institutioner skall äga näringslivet. Vi tycker att man skall stimulera det enskilda aktieägandet. Är det fel, Egon Jacobsson?

Onsdagen den
10 april 1985

*Realisationsvinst-
beskattningen,
m. m.*

Anf. 175 INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! Metoderna skiljer, säger Egon Jacobsson. Jag har efterlyst några synpunkter från Egon Jacobsson just beträffande det produktiva sparandet. Jag konstaterade att ingenting har skett, utan vad socialdemokraterna under de här två åren har genomfört är i stället åtgärder som har missgynnat just det produktiva sparandet, framför allt hushållssparandet i aktier. Det institutionella sparandet har i stället ökat, och det innebär att det är en mindre del som går ut till allmänheten. Det är viktigt att vi har ett brett sparande just bland allmänheten och att det enskilda aktieägandet därigenom ökas.

Anf. 176 KARIH AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag tackar Egon Jacobsson för hans hänsyn. Jag vill bara säga att hans metod att undvika sakdebatten vittnar om att han inser att även om min röst är svag i dag, så är argumenten starka.

Anf. 177 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag hade inte tänkt ta till orda igen, men Egon Jacobssons bemötande gjorde mig tvungen att i varje fall ta en kort stund till i anspråk.

Det är, Egon Jacobsson, inte fråga om vilket resultat behandlingen får, utan det viktiga är att det blir en just och riktig behandling. Att Egon Jacobsson sedan anser att resultatet kan vara så eller så hör liksom inte till saken.

Låt mig bara slutligen konstatera att försvarsargumenten från utskottets talesmans sida har varit mycket svaga beträffande en skärpning av aktievinstbeskattningen.

Anf. 178 EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Det verkar som om Bo Lundgren är något besvrad över att vi tar upp den moderata skattepolitiken. Han hävdar att den här debatten skulle föras under en allmän skattedebatt. Men det skall den absolut inte. I snart sagt varje skattedebatt försöker ni framställa det socialdemokratiska partiet som skattehöjarpartiet nummer ett och er själva som skattesänkarpartiet. Men det är inte så. Får ni det politiska ansvaret höjer ni skatterna. Ni höjde 25 statliga skatter under åren 1976–1978. 1979–1981 höjde ni ytterligare 50. Då hade ni ökat tempot så att ni höjde en skatt varannan vecka. Skattekvoten steg de facto från 48,5 % till 51,1 % av bruttonationalprodukten. Ni höjde momsens från 17,65 % till 23,46 %, ni höjde bensinskatten från 48 öre till 130 öre per liter, ni höjde oljeskatten från 45 kr. till 296 kr. per kubikmeter, ni höjde bilskatten med 75 % och ni genomförde en rad skattehöjningar på boendesidan. Inflationsskyddet, som Bo Lundgren säger att ni införde, blev en tvåårig parentes, för det upphävdes i praktiken genom riksdagsbeslutet 1980, efter förslag av den dåvarande trepartiregeringen. Som en följd härav skärptes också den statliga inkomstskatten både 1981 och 1982, vilket fick till följd att marginalskatterna i inkomstskattesystemet steg påtagligt mellan 1976 och 1981.

Anf. 179 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Med tanke på kammarens ledamöter beklagar jag att vi inte har någon ytterligare talare på talarlistan. Det hade lett till att jag inte haft replikrätt nu, men eftersom jag har det måste jag tala om att Egon Jacobsson har alldeles rätt. Socialdemokraterna är ett skattehöjarparti och vi vill sänka skatterna. Det är alldeles korrekt.

Egon Jacobsson försöker underlåta att tala om den sänkning av marginalskatter som genomfördes under den period då det fanns borgerlig majoritet, om att den allmänna arbetsgivaravgiften slopades och att andra skattesänkningar genomfördes. Man införde ett inflationsskydd, vars teknik kunde diskuteras – den kan fortfarande diskuteras i vad gäller tidsanpassning och annat – men man hade ett automatiskt verkande inflationsskydd av skatteskalorna som socialdemokraterna nu har slopat.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 a (fastighetsvinster)

Först biträdades reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. med 89 röster mot 19 för motion 471 av Lars Werner m. fl. 182 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 211 röster mot 78 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 2 b (egendomslivräntor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 a (försäljning av bostadsrätt, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 133 för reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 4 (omsättningskatten på aktier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (schablonreglerna för äldre aktier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (skattereduktion för aktieutdelning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (översyn m. m. av aktievinstbeskattningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot dels reservation 7 av Knut Wachtmeister m. fl.,

Nr 114

Onsdagen den
10 april 1985

*Realisationsvinst-
beskattningen,
m. m.*

dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 2387 av Lars Werner m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga moment
Utskottets hemställan bifölls.

23 § Traktamentsbeskattning m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1984/85:47 om traktamentsbeskattning m. m.

Anf. 180 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlas några motioner avseende frågor om avdrag vid inkomstbeskattningen, bl. a. för resor med egen bil mellan bostad och arbetsplats. Det är två reservationer fogade till betänkandet, och de är nästan helt överensstämmande med motsvarande reservationer vid föregående riksmöte, och därför kan jag fatta mig ganska kort.

Reservation nr 1 handlar om tidsvinstberäkning, och bakom den står de moderata ledamöterna i utskottet. Vi anser att man vid beräkning av tidsvinst för resa med bil jämfört med resa med allmänna kommunikationsmedel bör beakta också den tid det tar att lämna och hämta barn på daghem, fritidshem och liknande.

Om man skall resa från bostad till daghem eller fritidshem och vidare till arbetsplats kan det ofta vara en lång, besvärlig och tidsödande resa, utan att föräldrarna med nuvarande regler kommer upp till tidsgränsen två timmar. Det är ändå många föräldrar som använder egen bil för att bespara sina barn de långa och tidsödande resorna med kollektiva kommunikationsmedel.

Vi tycker att det är anmärkningsvärt att det bara är vi moderater i utskottet som är beredda att åstadkomma en rimlig rättvisa för dessa många gånger ganska hårt prövade barnfamiljer.

Den andra reservationen handlar om förutsättningarna i övrigt för bilavdrag och bilavdragets beräkning. Bakom den reservationen står moderaterna och centerpartisterna i utskottet. Vi menar att de bestämmelser om avdrag för bilresor mellan bostad och arbetsplats som antogs av riksdagen 1983 är alltför restriktiva. Vi anser att rätten till avdrag rimligen bör gälla utan någon begränsning till ett visst minsta antal dagars användning av bilen i tjänsten.

En förutsättning för avdragsrätt anser vi däremot bör vara att körsträckan i tjänsten inte är alltför kort. En daglig körsträcka om minst två mil de dagar bilen används för resor till arbetet innebär enligt vår bedömning en rimlig avvägning. Men denna begränsning bör av naturliga skäl inte gälla i sådana fall då arbetstagaren är skyldig att ha bilen till hands på arbetsplatsen.

Enligt vår mening saknas det också anledning att inte beakta de fasta utgifterna när man beräknar avdragets storlek. Då bilen används i tjänsten,

bör även avdraget för resorna till och från arbetet beräknas med utgångspunkt i de faktiska kostnaderna för bilanvändningen och inte bara i de rörliga kostnaderna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de två reservationer som är fogade till betänkandet.

Anf. 181 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 47 behandlas ett antal motioner angående traktamentsbeskattning och reglerna för beräkning av bilavdrag.

Beräknande traktamentsbeskattning har centern i en kommittémotion yrkat på likvärdiga regler för avdrag för logikostnader oberoende av vem som är arbetsgivare och oberoende av på vilket sätt redovisning sker. Enligt gällande regler får statligt anställda alltid sina faktiska kostnader för nattlogi täckta. Även privatanställda får i regel sina kostnader täckta, när arbetsgivaren direkt betalar dessa. Däremot uppstår en annan situation för egenföretagare och för anställda som själva debiterar arbetsgivarna sina utgifter för nattlogi. I dessa fall tillämpas många gånger regeln om normalbeloppet för natttraktamente trots att de verkliga kostnaderna är betydligt större. Det är inte rimligt att avdragsreglerna skall vara så olika beroende på redovisnings sättet eller om vederbörande är företagare eller löntagare.

Även utskottet är kritiskt mot nu gällande regler och säger bl. a. att de nuvarande olikheterna i traktamentsbeskattningshänseende mellan å ena sidan statliga och kommunala befattningshavare och å andra sidan anställda i privat tjänst inte kan accepteras.

Utskottet säger vidare, att det är angeläget att traktamentsreglerna ändras och att så sker utan onödigt dröjsmål.

Utskottet förutsätter också att man vid beredningsarbetet inom regeringskansliet beaktar de synpunkter som framförs i motionerna.

Även om motionerna nu kommer att avslås, utgår jag, liksom utskottet i övrigt, från att de synpunkter som har framförts i motionerna verkligen kommer att beaktas i den proposition som vi förutsätter snart kommer att framläggas.

I utskottsbetänkandet behandlas också ett par centermotioner som berör reglerna för bilavdrag och beräkning av dem. Enligt den uppfattning som vi reserverar har borde vi i stor utsträckning återgå till de regler som gällde före riksdagsbeslutet 1983. Således bör avdrag för de fasta utgifterna på nytt få göras. Det finns ingen anledning att, som nu, begränsa avdragsrätten till att omfatta endast de s. k. rörliga kostnaderna. Inköpspriset utgör i flertalet fall en betydande del av bilkostnaden, och begränsning av avdragen framstår som direkt orättvist mot de många för vilka bilen är ett absolut nödvändigt fortkaffningsmedel för att de skall komma till arbetsplatsen.

Vi reserverar anser också att de regler som gäller för den som använder sin bil i tjänsten är alltför restriktiva. Är arbetstagaren enligt avtal skyldig att ha sin bil tillgänglig på arbetsplatsen, bör denne självfallet ha rätt till avdrag för bilresa till och från arbetsplatsen. Likaså bör den som använder sin bil i

Nr 114

Onsdagen den
10 april 1985

*Traktaments-
beskattning m. m.*

tjänsten ha rätt till avdrag för detta, oberoende av hur många dagar detta sker per år.

Här har socialdemokraterna valt en mot pendlarna mycket negativ linje, och man har inte velat diskutera någon ändring av de bestämmelser som antogs 1983. Detta framstår som ännu mer märkligt, när regeringen nu i en proposition föreslår ett schablonavdrag på 3 000 kr., oberoende av om några kostnader föreligger eller inte. Socialdemokraterna tycks här ha övergett sin tidigare uppfattning om en rättvis beskattning.

I ett särskilt yttrande har understrukits angelägenheten av att stimulera samåkning. Vi förutsätter att regeringen uppmärksammar detta och vidtar åtgärder för att uppnå en sådan utveckling.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 182 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Hösten 1983 antog riksdagen genom sin socialistiska majoritet nya regler för avdrag för resor mellan bostaden och arbetsplatsen.

Folkpartiet hävdade då – och vi gör det givetvis även nu – att reglerna fick en alltför krånglig utformning. Enkla och entydiga bestämmelser gör att antalet felaktiga deklARATIONER minskar genom att de skattskyldiga lätt förstår innebörden av reglerna.

Jag är säker på att åtskilliga deklareranter när de har kämpat med årets deklARATIONER har haft ett och annat att säga om de bestämmelser som man nu haft att tillämpa då det gäller bilavdragen. Förmodligen handlar det om uttryck som inte lämpar sig för att återges från denna talarstol.

Folkpartiet anser fortfarande att det behövs endast en gräns för antalet dagar som erfordras för avdrag i de fall då bilen använts för resor i tjänsten. Denna gräns bör sättas vid 60 dagar. Enligt vår mening bör avdrag beviljas för alla dagar då bilen används i tjänsten. Därvid skall också behovet av beredskap för att företa resor i serviceyrken beaktas. Någon gräns för hur många mil den skattskyldige måste köra per år behövs inte. Jag har därmed klargjort hur vi från folkpartiets sida ser på avdrag för arbetsresor då bilen används i tjänsten.

Barnfamiljernas problem har tagits upp av tidigare talare. Huvudsakligen med tanke på barnfamiljerna föreslog vi från vår sida att gränsen för tidsvinst skulle sänkas till en och en halv timme. Därigenom får huvuddelen av barnfamiljerna en förbättring i förhållande till vad som gäller med tvåtimmarsgränsen. Det är alltså, Karl Björzén, inte bara ni moderater som tänker på barnfamiljerna.

Under förutsättning att detta skedde var vi beredda att acceptera att avdraget successivt sänktes med belopp motsvarande de fasta kostnaderna såsom regeringen föreslog. Ett undantag ville vi dock ha.

När den skattskyldige saknar allmänt kommunikationsmedel för att ta sig till sin arbetsplats bör fullt avdrag beviljas enligt samma bestämmelser som gäller för den som på grund av ålder, sjukdom eller handikapp måste använda bil för arbetsresorna. Reell valmöjlighet saknas då eftersom möjligheten att åka kollektivt inte finns.

Herr talman! Riksdagen antog inte det förslag som vi från folkpartiets sida förde fram. Vi har dock nu avstått från att kräva ändringar. På samma sätt som man inte kan höja alla skatter på en gång kan man inte heller sänka alltför många på en gång. Vi har därför valt att i första hand avskaffa fastighetsskatten, som är en skatt som speciellt hårt drabbar barnfamiljer och pensionärer som bor i villa.

Jag kan helt instämma i de synpunkter som framfördes av Stig Josefson beträffande den proposition som kommer att läggas fram.

För övrigt har jag inget yrkande utan hänvisar utöver det jag sagt till det särskilda yttrande som jag fogat till detta betänkande.

Anf. 183 KARL BJÖRZÉN (m) replik:

Herr talman! Kjell Johansson apostroferade mig och framhöll att folkpartiet hade väckt ett förslag om att sänka tidsgränsen till en och en halv timme och att det skulle gynna barnfamiljerna. Jag förmodar inte att det är så. Men folkpartiet har inget yrkande nu i den riktningen, och man har inte heller fogat någon reservation till betänkandet. Men jag är beredd att räkna in också Kjell Johansson och folkpartiet bland dem som vill göra någonting för barnfamiljerna i den här frågan.

Anf. 184 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! I en motion har jag tagit upp praxisen att i fråga om vissa avdrag i deklarationen särbehandla ensamstående. Det gäller närmast kostnader vid arbete på annan ort än hemorten. Det är med tillfredsställelse jag noterar att utskottet uttalat sig på ett för de skattskyldiga positivt sätt i saken. Det kan ju inte vara rimligt att ensamstående skall betraktas som ett slags nomader för vilka det inte spelar någon roll om de t. ex. äter i sitt eget hushåll eller måste äta under vistelse på annan ort. Också en ensamstående har sitt hem här i livet, sitt hushåll och sin personliga anknytning.

Den här frågan berör också en del betydelsefulla och principiella frågor inom taxeringen. Det har på detta område utvecklats en mycket olikformad och nyckfull praxis i taxeringsnämnderna. En sådan nyckfullhet parad med bristande sinne för människors faktiska levnadsomständigheter har en negativ verkan på människors inställning till taxering och deklaration. Konsekvens, likformighet, verklighetstrohet och förståelse stimulerar däremot till förtroende för skattesystemet och till en positiv deklarationsmoral.

Mot denna bakgrund är det bra att utskottet uttalar sig för entydiga principer, och det ger mig skäl att yrka bifall till hemställan i betänkandet.

Samtidigt vill jag understryka det lämpliga i att taxeringsnämnder över hela landet läser skatteutskottets betänkande nr 47 och redan i årets taxering tar det ad notam.

Anf. 185 BO FORSLUND (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas en rad motioner som har väckts under den allmänna motionstiden. Jag konstaterar att betänkandet uppvisar stor enighet, eftersom det bara föreligger två reservationer och två

Onsdagen den
10 april 1985

*Trakaments-
beskattning m. m.*

särskilda yttranden. Reservationerna är också väl kända sedan tidigare behandling.

Beträffande reservation 1 kan jag ha en viss förståelse för den tidsförlängning som kan uppstå för den som bor på en ort där det inte finns underlag för fritidshems- eller daghemsplats eller att barnomsorgen inte är tillräckligt utbyggd i den kommunal del där man bor. Därmed tvingas man till en förlängd tidsåtgång för att lämna barnen.

I de kommuner där barnomsorgen är väl utbyggd skall inte detta problem vara alltför besvärande. En väl utbyggd barnomsorg eliminerar ju detta problem. Men jag tycker att moderaterna bör akta sig för att skapa nya kontrollsystem och framför allt svåra tillämpningsproblem. Moderaterna kritiserar ju ofta att vi har för mycket kontroll, och här vill de själva öka kontrollen. Det blir ju fallet om reservationen vinner kammarens bifall. Jag kommer inte ifrån att detta är en inkonsekvens av moderaterna.

Jag noterar också att Karl Björzén ännu en gång tyckte att det var anmärkningsvärt att bara moderaterna stod bakom reservation 1. Det här visar än tydligare den borgerliga oenigheten, som vi ganska ofta möter här i kammaren och i skatteutskottet.

Yrkandet i reservation 2 prövades så sent som vid förra riksmötet. De nya regler som gäller tillämpades för första gången vid den senaste taxeringen. Någon erfarenhet av bestämmelsernas tillämpning har inte kunnat vinnas. Utformningen av bilavdraget har gjorts för att bättre tillgodose kravet på enkelhet i den praktiska tillämpningen. Schabloner bygger ju på att förenkla. Inte minst av administrativa skäl och ur kontrollsynpunkt har det sina fördelar. Därför finns det inte redan nu anledning att göra förändringar i lagstiftningen. Jag yrkar således avslag på reservationerna.

Jag behöver inte kommentera Jörn Svenssons inlägg, eftersom han vänligt nog yrkade bifall till utskottets hemställan i dess helhet. Det noterar jag med tillfredsställelse. Även jag skall avsluta mitt inlägg med att yrka bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande 47 och avslag på reservationerna.

Anf. 186 KARL BJÖRZÉN (m):

Herr talman! Bo Forslund säger att vi moderater, när vi vill underlätta för barnfamiljerna, i stället åstadkommer kontroll- och tillämpningsproblem samt att det skulle strida mot vår linje i övrigt i skattepolitiken. Visst är det där ett bekymmer. Vi vill nämligen också ha rättvisa åt barnfamiljerna, och ibland går det inte att åstadkomma båda sakerna samtidigt. Nu tror jag inte att man skall överdriva kontroll- och tillämpningssvårigheterna i detta fall. De föreligger när det gäller alla avdrag. Men det är lätt att tillgripa ett sådant argument när man inte vill åstadkomma någonting. Jag ifrågasätter således om det inte i detta fall mest är viljan som saknas.

Anf. 187 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Bo Forslund säger att de regler som infördes förra året var till för att förenkla. Samma sak sägs också i utskottsbetänkandet. Ett bifall till centermotionerna, heter det, skulle försvåra kontrollen och medföra tillämp-

ningssvårigheter. Jag tycker i stället att de bestämmelser som infördes förra året krånglade till redovisningen betydligt. Får jag fråga: På vad sätt anser Bo Forslund att förslagen i våra motioner skulle försvåra kontrollen och medföra tillämpningssvårigheter? Det vore intressant att få veta vad han syftar på när han påstår detta.

Anf. 188 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! I varje ärende som förekommer från skatteutskottet reser sig socialdemokraterna upp och framför bekymmer över hur de tre borgerliga partierna skall kunna regera tillsammans. Jag tycker att vi kan avfärda den diskussionen.

Jag rekommenderar Bo Forslund att fundera litet över hur det kommer att gå om ni socialdemokrater inte får egen majoritet utan måste förlita er på vpk under nästa mandatperiod. Att se den cirkus som vi har beskådat under vissa skeden av denna mandatperiod tycker jag är fullt tillräckligt.

Anf. 189 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Låt mig bara kort säga till Stig Josefson att det är inte fråga om att krångla till det här onödigtvis. Låt oss se hur systemet fungerar, så får vi komma tillbaka sedan om det skulle visa sig ha så stora brister som Stig Josefson vill göra gällande.

Sedan till Karl Björzén: Det är klart att man inte i alla stycken kan uppnå fullständig rättvisa, om man går in för schablonisering i större omfattning, men jag tror att schablonisering ändå har så pass stora fördelar ur kontrollsynpunkt och även för den person som berörs att det är värt att gå till väga på det sätt som föreslås i utskottets betänkande.

Anf. 190 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Det står längst ner på s. 10 i utskottsbetänkandet att ett bifall till yrkandet enligt utskottets mening skulle försvåra kontrollen och medföra tillämpningssvårigheter. Jag har försökt att finna motivet för vad man här har skrivit. Jag har inte kunnat finna det, och jag kan nu bara konstatera att på en direkt fråga har inte heller Bo Forslund kunnat framföra någon motivering för detta påstående.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1-3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (tidsvinstberäkning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (förutsättningarna i övrigt för bilavdrag och bilavdragets beräkning)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 115 för reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. 13 ledamöter avstod från att rösta.

Onsdagen den
10 april 1985

Skatteflykt m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1984/85:48 om skatteflykt m. m.

Anf. 191 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Den ekonomiska brottsligheten är med all sannolikhet stor i vårt land. Dess negativa effekter i form av bristande samhällssolidaritet och snedvriden konkurrens gentemot de företag och enskilda som följer lagarna är då också av stor omfattning.

Självfallet måste den ekonomiska brottsligheten bekämpas, och beträffande den målsättningen finns inga skiljaktigheter partierna emellan. När det gäller val av medel för att nå målet anser vi emellertid från moderat håll att dessa medel aldrig får utformas så, att resultatet blir minskad rättssäkerhet och integritet.

Bevissäkringslagen, som vi haft i snart tio år, är exempel på en lagstiftning som inte är acceptabel från rättssäkerhets- och integritetssynpunkt. Att inom nästan hela skatte- och avgiftsområdet göra det möjligt för myndigheterna att t. o. m. med våld bereda sig tillträde till en persons bostad, utan att det finns en tillstymmelse till misstanke att vederbörande begått någon brottslig handling, är enligt min uppfattning ingenting annat än hemfridsbrott.

Lagen måste ändras så att intrång av detta slag endast får ske om misstanke om brott föreligger. Vi anser också att beslut om bevissäkringsåtgärder i sin helhet bör fattas av länsrätt.

Så till generalklausulen. Vårt enormt höga skattetryck har medfört ett avsevärt skatteundandragande. Detta är naturligtvis bakgrunden till att riksdagen hösten 1980, på förslag av den dåvarande borgerliga regeringen, införde en generalklausul mot skatteflykt.

Med snart fem års perspektiv på lagstiftningen i fråga kan det sägas att generalklausulen av år 1980, liksom naturligtvis också den skärpning av lagen som den socialistiska riksdagsmajoriteten genomdrev 1983, var olycklig. Det kan tilläggas att kostnaderna för att administrera generalklausulen inte tycks stå i rimlig proportion till de ökade skatteintäkter som staten beräknas få. Dessa senare synpunkter baseras på justitiekanslerns skrivelse till regeringen. Justitiekanslern hade genom beslut i maj 1981 av regeringen anmodats att yttra sig över tillämpningen av lagen mot skatteflykt.

Eftersom frågorna kring generalklausulen diskuterats tidigare här i kammaren, nöjer jag mig med vad jag här har anfört och yrkar bifall till reservationerna 1 och 5.

Anf. 192 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande 48 behandlas ett flertal motioner angående den s. k. generalklausulen och bevissäkringslagen. Syftet med införandet av generalklausulen var att komma till rätta med den skatteflykt som tar sig uttryck i olika kringgående transaktioner. I den ursprungliga utformningen fastslogs att villkoret för att generalklausulen skall tillämpas var att den skattskyldige använt sig av ett förfarande som –

bortsett från beskattningen – kunde anses onormalt med hänsyn till det ekonomiska resultatet.

Genom en ändring år 1983 av lagens tillämpning kan lagen tillämpas oberoende av om ett kringgående skett eller inte. Skattemyndigheternas prövning begränsas i huvudsak till att bedöma den skattskyldiges avsikt med sitt förfarande. Har denna varit att vinna fördelar vid beskattningen, kan generalklausulen bli tillämplig.

Vi som står bakom reservation 2 anser att denna utformning av klausulen är oacceptabel ur rättssäkerhetssynpunkt. Vi ställer därför kravet att generalklausulen snarast skall återställas i sitt ursprungliga skick. Vi anser också att det är ytterst angeläget att den utvärdering av lagen som förutsattes redan vid lagens införande kommer till stånd och att resultat kan redovisas.

Också beträffande bevissäkringslagen är det angeläget att en utvärdering snarast kan redovisas. Utskottet förutsätter att denna utvärdering kommer att redovisas i år. Jag vill starkt understryka angelägenheten av att så verkligen kommer att ske. Det är detta centerns och folkpartiets representanter i utskottet vill understryka i det särskilda yttrande som fogats till skatteutskottets betänkande.

Herr talman! Med vad jag anfört yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 3 i skatteutskottets betänkande 48.

Anf. 193 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Riksdagen antog hösten 1980 bestämmelser om en generalklausul mot skatteflykt. Syftet med införandet av denna generalklausul var att komma till rätta med den skatteflykt som tar sig uttryck i olika kringgående transaktioner. I lagens ursprungliga lydelse – vilken folkpartiet medverkade till – gällde som ett huvudvillkor för att klausulen skulle kunna tillämpas ett s. k. omvägsrekvisit, dvs. den skattskyldige skulle ha använt sig av ett förfarande som i varje särskilt fall framstod som onormalt eller konstlat med hänsyn till det ekonomiska resultatet som – bortsett från beskattningen – hade uppnåtts med förfarandet.

En sådan utformning av bestämmelserna har enligt vår mening den fördelen att skattemyndigheterna har möjlighet att pröva vad som i en given situation för en utomstående betraktare framstår som ett normalt handlings-sätt för att uppnå ett ekonomiskt resultat.

Genom den ändring av klausulen som riksdagens socialistiska majoritet beslöt 1983 skall varje förfarande – oavsett om det inneburit ett kringgående eller ej – kunna medföra att klausulen blir tillämplig. Skattemyndighetens prövning begränsas i huvudsak till att avse den skattskyldiges avsikt med ett visst förfarande. Har detta varit att vinna fördelar vid beskattningen blir klausulen tillämplig om förfarandet står i strid med vad lagstiftaren förutsatt eller menat.

Ändringarna i skatteflyktslagen är enligt folkpartiets mening oacceptabla och visar prov på ramlagstiftning när den är som sämst. Rekvisiten i lagen är nu så allmänt hållna att lagens tillämpning i det närmaste är oförutsebar såväl för de skattskyldiga som för myndigheterna. Det är av rättssäkerhetsskäl

angeläget att lagen omedelbart återställs i sitt ursprungliga skick. Denna lagändring bör träda i kraft vid halvårsskiftet 1985.

I samband med att riksdagen 1980 antog lagen om generalklausul i dess ursprungliga lydelse beslöt den att lagstiftningen skulle vara tidsbegränsad att gälla i fem år och därefter utvärderas från rättssäkerhetssynpunkt och därvid kunna omprövas på nytt. Denna utvärdering måste självfallet avse lagen i dess lydelse såväl före som efter den ändring som vidtogs 1983.

Herr talman! I samband med översynen av generalklausulen menar vi från folkpartiets sida att man också bör utreda möjligheten att införa något som vi vill kalla en omvänd generalklausul. På samma sätt som den nuvarande generalklausulen vill förhindra att någon på grund av lagstiftningens bristande utformning oskäligen undgår en skatt som bort utgå, bör man genom en omvänd generalklausul också förhindra att skattskyldiga på grund av lagstiftningens bristande utformning utsätts för en icke avsedd beskattning, som framstår som oskäligen enligt lagstiftningens grunder.

En omvänd generalklausul kan på samma sätt som skatteflyktsklausulen innebära risker för att lagstiftningens ambitioner sänks vad angår lagstiftningens precisionsnivå.

Antalet besvär kommer förmodligen också att öka, då många kommer att utnyttja möjligheten att få sina deklARATIONER prövade om de anser skattemyndigheternas bedömningar oskäligen. I varje fall så länge generalklausulen finns kvar i sin lydelse från 1983 är dock de invändningar som kan riktas mot en omvänd generalklausul enligt folkpartiets mening inte tillräckligt starka för att dessa nackdelar inte måste accepteras.

Lojaliteten mot skattesystemet kan i längden upprätthållas endast om medborgarna känner sig rättvist behandlade. För detta krävs en balans i bedömningen av vad som är till fördel för medborgaren resp. för staten. Generella bedömningsformer som enbart gynnar staten leder ofelbart till bristande lojalitet och tilltro till systemet.

Så, herr talman, några ord om bevissäkringslagen. Denna lag har nu varit i kraft i tio år. För ganska länge sedan, i juni 1978, fick utredningen om säkerhetsåtgärder i skatteprocessen i uppdrag av den dåvarande regeringen att göra en utvärdering av lagen. Något resultat har ännu inte redovisats. Eftersom ju bevissäkringslagen innebär en balansgång mellan samhällets ambitioner att beivra skattebrott och den enskildes rättssäkerhet, är det viktigt att denna utvärdering kommer till stånd och att dess resultat presenteras.

Till sist, herr talman, yrkar jag med hänvisning till vad jag har sagt bifall till reservationerna 2 och 4.

Anf. 194 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Som vi hört av de föregående talarna i detta ärende har det till utskottets betänkande fogats ett antal reservationer.

Reservationerna, som berör dels generalklausulen mot skatteflykt, dels en s. k. omvänd generalklausul och ändring av bevissäkringslagen, har samtliga tidigare behandlats av riksdagen, två av dem dessutom vid ett flertal

tillfällen. Eftersom något påtagligt ej inträffat sedan vi senast behandlade motsvarande frågor kan jag fatta mig kort.

När det gäller skatteflyktsklausulen har man från borgerligt håll lämnat tre reservationer. Moderaterna går längst och föreslår att klausulen helt slopas, medan centern och folkpartiet vill att den skall återställas till den utformning som den hade före 1983 års ändringsbeslut. Centern och folkpartiet vill även ha en utvärdering av lagen. Utskottsmajoriteten vidhåller sin tidigare ståndpunkt att det inte finns motiv för att vare sig ta ställning till klausulens vara eller inte vara eller att besluta om ändringar i densamma under löpande utvärderingsperiod som slutar med utgången av 1985.

Jag vill också betona vad som framgår av justitiekanslerns skrivelse till regeringen i ärendet, nämligen att klausulen hittills ansetts tillämplig bara i ett mindre antal fall. Utskottsmajoriteten vill också peka på att det enligt justitiekanslern vill synas som om rättshandlingar har underkänts med stöd av klausulens nya lydelse i större omfattning än med stöd av den gamla och att tillämpningen hittills av klausulen inte synes ge stöd för något påstående om att rättssäkerhetsintressen har trätts för när.

Med detta yrkar jag avslag på reservationerna 1, 2 och 3.

När det gäller frågan om en omvänd generalklausul vill jag framhålla att riksdagen främst av administrativa skäl tidigare har avslagit motsvarande yrkanden. Utskottsmajoriteten är även nu av samma uppfattning, nämligen att en omvänd generalklausul eller en generaldispens skulle leda till närmast oöverstigligen svårigheter i den praktiska tillämpningen. Mot bakgrund av detta yrkar jag avslag även på reservation nr 4.

När det gäller frågan om en ändring av bevissäkringslagen har utskottsmajoriteten ej funnit anledning att frånträda sin tidigare uppfattning, och mot bakgrund av att utredningen om säkerhetsåtgärder i skatteprocessen har till uppgift att göra en utvärdering av bevissäkringslagen yrkar jag avslag också på reservation nr 5 och bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 195 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Eftersom dessa frågor har diskuterats tidigare, finns det anledning för mig att fatta mig kort. En händelse har emellertid inträffat som gör att jag tar till orda.

I propositionen om förenklad självdeklaration föreslog finansministern ursprungligen en skärpning av 56 § taxeringslagen, vilket skulle öka skattemyndigheternas möjligheter att leta rätt på skattesmitare och samtidigt minska den enskildes integritet. Finansministern fann emellertid för gott att dra tillbaka denna del av propositionen, vilket jag tycker är glädjande.

Låt mig också uttrycka den förhoppningen att utredningen om säkerhetsåtgärder i skatteprocessen, som har att utvärdera bevissäkringslagen, tänker om och kritiskt granskar den lag som vi nu har haft i tio år och genomför de lättnader som förvisso är befogade.

Anf. 196 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Olle Westberg säger att generalklausulen har tillämpats endast i ett mindre antal fall. Det är riktigt. Men rättssäkerhetssynpunkten är lika viktig ändå. Den får man inte bortse från. Det är motivet till att vi anser att man bör återgå till generalklausulens ursprungliga utformning.

När det gäller bevissäkringslagen förutsätter jag att vad som sägs i utskottets betänkande är riktigt, nämligen att utredningen kommer att redovisa sin utvärdering under detta år. Det är en förutsättning för att vi accepterade utskottets hemställan.

Anf. 197 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Olle Westberg ödslade inte många ord på vår reservation 4 om en omvänd generalklausul. Jag kan bara tolka detta såsom ett uttryck för skillnaden mellan socialdemokraternas syn på samhället och de enskilda medborgarna och den syn som vi såsom ett liberalt parti företräder. Låt mig även helt kort, eftersom jag glömde det i mitt förra inlägg, yrka bifall till reservation 3.

Anf. 198 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Vi arbetar, Knut Wachtmeister och Stig Josefson, med bevissäkringslagen i den utredning om säkerhetsåtgärder i skatteprocessen som jag själv sitter med i. Vi har så sent som på förmiddagen i dag ingående diskuterat just denna del av det material som behandlas i utskottsbetänkandet. Vi kommer att lämna en redovisning under sensommaren, eller i varje fall till hösten, då vi räknar med att vara klara. Vi kommer grundligt att gå igenom om det har skett någonting som gör att det finns anledning att vidta förändringar. Det undersöker vi noggrant.

Som svar på Kjell Johanssons fråga om en omvänd generalklausul kan jag bara vidhålla vad jag sade i mitt inledningsanförande. Men jag vill också påpeka, Kjell Johansson, att en skattskyldig eller deklarerant som anser att han har blivit felaktigt taxerad har alla möjligheter att anföra besvär till länskattevärd, kammarrätt osv. Han får då sin fråga granskad i domstol.

Anf. 199 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Förvisso kan den skattskyldige göra det, men även i den processen är den enskilde i ett visst underläge. Den skattskyldige anmanas oftast att inom en vecka eller fjorton dagar inkomma med uppgifter, men sedan tar myndigheterna flera år på sig att avgöra hans fall.

Det har de facto inträffat fall där enskilda människor har kommit i kläm beroende på en bristande lagstiftning på skatteområdet. Det borde vara lika angeläget att man från riksdagens sida rättar till felaktiga förhållanden när en enskild misshandlas som när samhället misshandlas.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (slopande av generalklausulen)

Utskottets hemställan bifölls med 214 röster mot 76 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 3 (beträffande ändring av generalklausulen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Stig Josefson m. fl. – bifölls genom uppresning.

Mom. 4 (utvärdering av generalklausulen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Stig Josefson m. fl. – bifölls med acklamation:

Mom. 5 (en omvänd generalklausul)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Kjell Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (ändring av bevissäkringslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

25 § Ny viteslagstiftning

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1984/85:22 om ny viteslagstiftning (prop. 1984/85:96).

Anf. 200 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Förslaget om en särskild lag om viten har föregåtts av ett omfattande utredningsarbete och ett långvarigt sådant. Efter ett antal extraturer ligger nu ett förslag klart, som det har varit möjligt att vinna en bred enighet om – bortsett från en enda punkt, till vilken jag skall återkomma. Det är att hälsa med tillfredsställelse att man har kunnat finna en lösning på detta segslitna lagstiftningskomplex. Det ter sig mera omfattande än det egentligen är, av det skälet att den nya lagen om viten helt naturligt har måst följas upp med åtskilliga ändringsbeslut när det gäller angränsande lagar.

Den punkt där det råder oenighet gäller forumfrågan. Skall det vara vid allmän domstol eller vid administrativ domstol som vitesärendena avgörs. De tre borgerliga partierna har i en gemensam reservation uttalat sig till förmån för att ingen ändring skall ske av nuläget, och man instämmer inledningsvis i vad lagrådet härvidlag har anfört, nämligen att det förfarande som är aktuellt då viten skall utdömas ligger så nära en vanlig straffmättningsangelägenhet att en domstolsanknytning ter sig mest naturlig.

Det kan naturligtvis anföras även andra skäl för att dessa för den enskilda ofta mycket betydelsefulla frågor skall avgöras inom den sedvanliga domstolsprocessens ram. Förfarandet är muntligt, vilket alltid är en fördel för den enskilde. Hans möjlighet att klara sig själv minskar kostnaderna. Rättegångskostnaderna är något gynsammare, vilket inte är en betydande faktor, men den skall ändå åbcropas. Därtill kommer att länsrätterna, som i dag är klart överbelastade, saknar erfarenhet att handlägga dessa ärenden. Följaktligen skulle en omläggning till länsrättsprocess automatiskt leda till bekymmersamma förseningar jämfört med nuläget, och det är ju den lösning som majoriteten här förordar.

Med frågan om vilket forum som väljs sammanhänger naturligtvis frågan om det skall vara allmän åklagare eller om det skall vara företrädare för vederbörande myndighet som för talan. I och med att reservanterna har stannat för att den allmänna domstolen bör vara lämpligt forum är det också naturligt för oss att i motsats till majoriteten förorda att åklagarna fullföljer den roll de har vana att spela i det här sammanhanget.

Herr talman! Det kanske mycket kort skall anmärkas att majoriteten gentemot de argument som från vår sida har anförts åberopa vinster i fråga om snabbhet och effektivitet. Det ger viss anknytning till ärenden vi tidigare har behandlat. Det är faktiskt så, att det inte är första och med all säkerhet dess värre inte den sista gången som den nuvarande majoriteten i sin avvägning mellan bibehållen rättsäkerhet å ena sidan och snabbhet och effektivitet å den andra föredrar det senare alternativet.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation som är fogad till detta betänkande.

Anf. 201 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar gäller proposition nr 96 angående vitesinstitutets utformning. Departementschefen föreslår att bestämmelser om viten förs samman i en särskild lag, Lagen om viten. Undantagna är dock generella viten samt avtalsviten.

Det är glädjande att vi äntligen får en ordentlig lagstiftning på detta område. Myndigheter och domstolar har hittills i stor utsträckning varit hänvisade till praxis då det gällt att bedöma centrala frågor inom vitesinstitutet. Lagen kommer säkerligen också att hälsas välkommen ute i våra kommuner och av de myndigheter som använder institutet för att ge eftertryck åt individuella påbud och förbud, där vitet är det viktigaste påtryckningsmedlet i det allmännas hand.

Det finns alltför många exempel på att tredskande fastighetsägare och andra har kunnat förhålla ett avgörande genom att överklaga i alla instanser. Ofta har det varit helt ogrundade och omotiverade överklaganden som gjorts. Det finns ärenden som hållit på i över sex år och ändå inte fått någon slutlig lösning.

Vi är övertygade om att med den utformning lagen nu får kommer de föreläggande myndigheterna att få större möjligheter att sätta kraft bakom sina beslut och därmed tvinga fram snabbare åtgärder från adressaten än vad

som nu är möjligt. Förutom att lagen får en generell utformning finns några nyheter i förslaget, bl. a. som löpande viten, att viten i vissa fall följer ägaren, att säljaren av exempelvis en fastighet är skyldig att uppge namn och adress på den nya ägaren samt att utdömandet av viten överflyttas från allmän domstol till förvaltningsdomstol.

Det har väckts två motioner i anslutning till propositionen – en från centerpartiet, som yrkar avslag på propositionen i sin helhet, samt en från moderaterna, som vänder sig mot att utdömandet överflyttas till länsrätt.

Vid utskottsbehandlingen kunde utskottet enas i de väsentliga frågorna. Endast vad det gäller vilken domstol som skall avgöra utdömandet var vi oeniga.

Det har också fogats en reservation från de borgerliga partierna till betänkandet med krav på att allmän domstol också i fortsättningen skall ta hand om utdömandet.

Jag skall något kommentera de fyra huvudskäl reservanterna anför.

För det första: Reservanterna menar att länsrätterna saknar erfarenhet av sådana mål som det här är frågan om och att effektiviteten skulle bli lidande på en överflyttning. Flera tunga remissinstanser, bland dem RÅ, Stockholms och Göteborgs tingsrätter, kammarrätten i Göteborg och Sveriges domarförbund, anser att övervägande skäl talar för en överflyttning av prövningen till länsrätt. Som argument för en överflyttning har dessa åberopat förvaltningsdomstolarnas större erfarenhet av sådana förvaltningsrättsliga frågor som ofta aktualiseras i samband med att vite döms ut.

Rimligtvis måste det också finnas stora effektivitetsvinster att göra om den föreläggande myndigheten, som ingående kan ärendet, får föra frågan om utdömande direkt till länsrätt i stället för som nu via åklagare, som först måste sätta sig in i ärendet och sedan gå till allmän domstol. Vi vet också att åklagarväsendet för närvarande och under överskådlig framtid kommer att vara synnerligen arbetsbelastat. Klart är också att ju fler myndigheter som blir inblandade i ett visst ärende om utdömande av vite, desto längre tid tar förfarandet.

Utskottsmajoriteten biträder därför departementschefens förslag att prövningen av utdömandet av viten överflyttas till länsrätt.

För det andra: Ett ytterligare skäl för att allmän domstol även i fortsättningen skall handlägga utdömanden av viten är enligt reservanternas ersättningsfrågan.

Justitieukskottet behandlade i sitt betänkande 1984/85:15 möjligheter att ersätta enskild part för hans rättegångskostnader i förvaltningsprocess. Utskottet uttalade då att frågan bör utredas.

Jag vill, herr talman, i detta sammanhang ytterligare trycka på att det är viktigt att så blir fallet.

För det tredje: De farhågor som reservanterna har att rutinerna vid länsrätt skulle försvåra för enskild att föra sin talan är förstörade.

Ett föreläggande med vite kommer inte som en blix från klar himmel utan föregås alltid av en rad kontakter mellan myndigheter och den som föreläggandet gäller.

Om man som adressat driver ett vitesföreläggande till avgörande i länsrätt, har man säkert både lärt sina argument och att skriva upp ett sådant ärende.

För det fjärde: Slutligen, herr talman, befarar reservanterna längre handläggningstider om målen flyttas över till länsrätt, eftersom arbetsbelastningen för närvarande är stor där. Utskottsmajoriteten tror att förhållandet är det motsatta.

Om fackstyrelsen för målet direkt till länsrätt i stället för att som nu gå omvägen över en arbetstyngd åklagare och sedan till allmän domstol, vinnes både tid och effektivitet. Det är ju också så att de allmänna domstolarna inte är arbetslösa i dag. Även dessa dras med stora balanser.

Herr talman! Med vad som nu sagts yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 202 LENNART BLOM (m):

Herr talman! Jag vill bara kort till herr Pettersson i Helsingborg säga att om det är någonstans som vi verkligen har påtagliga köer och bekymmer i dag så är det i länsrätterna. På den punkten tror jag att man måste ge reservanterna rätt. Samtidigt vill jag konstatera att det i och för sig naturligtvis också finns argument för att göra överföranden. Men vid avvägningen har vi prioriterat omsorgen om rättssäkerheten framför effektiviteten och snabbheten.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (utdömande av viten)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 135 för reservationen av Lennart Blom m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

26 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

27 § Anf. 203 TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas socialförsäkringsutskottets betänkanden 16–19 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

28 § Kammaren åtskildes kl. 23.38.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD